RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1896. Första Kammaren. N:o 24.

Torsdagen den 7 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes ett inkommet läkarebetyg, så lydande:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare, *E. Torelius*, lider af en katarr i de öfre luftvägarne med feber och på grund häraf är förhindrad att deltaga i riksdagsarbetet tills vidare, intygar

Stockholm den $^{6}/_{5}$ 1896.

Thorbjörn Hwass.
Legitimerad läkare.

Herr talmannen tillkännagaf, att herr *Reuterswärd* skriftligen anmält, att han till följd af sjukdom vore tills vidare hindrad att lemna sina rum.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets memorial:

n:o 73, med förslag till åtskilliga stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret,

n:o 74, med förslag till voteringspropositioner m. m., i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående utskottets utlåtanden n:is 54 och 56 samt memorial n:o 67, och

n:o 75, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Kongl. Maj:ts proposition om beviljande af ett räntefritt lån för uppförande af ny läroverksbyggnad i Östersund, äfvensom

sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande och memorial:

n:o 1, rörande herr M. Dahns motion angående förändringar och tillägg i lagen om Rikets Ständers bank af den 1 mars 1830, samt n:o 2, angående ersättning åt utskottets sekreterare.

Herr talmannen tillkännagaf, att efter öfverenskommelse med herr talmannen i Andra Kammaren omröstningar jemlikt 65 § riksdagsordningen komme att anställas vid kamrarnes sammanträden nästa lördag.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets under gårdagen bordlagda memorial n:o 16.

Föredrogs och lades till handlingarna sammansatta stats- och lagutskottets nästlidne dag bordlagda memorial n:o 12, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande väckt motion om utbytande af folkskolelärares rätt till kofoder mot kontant ersättning m. m.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande under gårdagen bordlagda ärenden, nemligen: sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 13, bankoutskottets utlåtande och memorial n:is 14—16 samt lagutskottets utlåtanden n:is 76—78.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 5 och 6 i denna månad bordlagda betänkande n:o 29, i anledning af väckt motion om nedsättning af tullen å kaffe, biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemstält.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 5 och 6 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 68, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om anskaffande och framläggande af upplysningar rörande embets- och tjenstemäns dagliga arbetstid samt anvisande af anslag för detta ändamål.

Punkten a).

Ifrågasatt utredning ang. tjenstemäns dagliga arbetstid.

Herr von Strokirch: Jag hemställer, huruvida Första Kammaren kan anse det vara lämpligt att aflåta en skrifvelse i det syfte, motionen afser. Förlidet år fattade kammaren beslut i samma ämne och afslog det förslag, som då förelåg, utan votering. Jag hemställer, att Första Kammaren måtte vidhålla sitt beslut, och yrkar afslag på den förevarande punkten.

Friherre von Otter: Då föregående talare hemstält om afslag på utskottets utlåtande, skall jag, som hade äran leda de båda afdelningarnes i statsutskottet förberedande behandling af detta ärende, här bedja att få bemöta hans yrkande. Såsom kammaren behagade erinra sig, och såsom föregående talare äfven nämnde, förelåg samma motion äfven förra riksdagen. Vid motionens behandling i utskottet anfördes förhållanden, som enligt utskottets mening borde mana till undersökning för rättelses vinnande. Härom voro samtlige ledamöter i utskottet eniga, och vid föredragningen i kammaren anfördes icke några skäl för afslag. Det skäl, som anfördes, var af mera formel beskaffenhet och gick ut derpå, att ett bifall icke vore under då föreliggande omständigheter grundlagsenligt; då statsutskottet afstyrkt anslaget, hade hela frågan, ansåg man, förfallit. Vid frågans behandling i utskottet innevarande riksdag yrkades afslag på den grund, att densamma varit före vid förra riksdagen, men just på den grund, att då icke några skäl för afslag anfördes, ansåg man sig icke kunna gå in på denna vägen, utan böra framställa förslag i öfverensstämmelse med hvad utskottet gjorde förra året. På dessa skäl anhåller jag, herr grefve och talman, om bifall till statsutskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med derunder förekomna yrkanden propositioner först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemstält samt vidare på afslag derå, och förklarade sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i punkten a) af sitt utlåtande n:o 68, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—33;
Nej—50.

Punkten b).

Utskottets hemställan bifölls.

Om aflöning åt tjenstemän vid Vadstena hospital och asyl.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 5 och 6 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 69, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående aflöning åt tjenstemän vid Vadstena hospital och asyl.

Herr Billing: Mot detta statsutskottets betänkande hafva alla Första Kammarens ledamöter reserverat sig. Jag anhåller att få redogöra för huru denna fråga ligger. Med Vadstena hospital har förenats en asyl, hvarigenom patienternas antal ökats från 400 till 800. Med anledning deraf har Kongl. Maj:t framlagt förslag till ny lönestat och deri bland annat föreslagit, att öfverläkarens aflöning skulle höjas med 1,000 kronor och att sysslomannens aflöning skulle höjas med 800 kronor. Skilnaden mellan Första Kammarens och Andra Kammarens ledamöters i statsutskottet åsigt är den, att Första Kammarens ledamöter vilja förorda bifall till Kongl. Maj:ts proposition, då deremot Andra Kammarens ledamöter vilja nedsätta den af Kongl. Maj:t föreslagna öfverläkarelönen från 7,500 till 7,000 kronor och sysslomannens lön från 4,000 till 3,600 kronor. För min del anser jag den sålunda föreslagna förändringen i den kongl. propositionen hvarken rättvis eller billig.

Om jag jemför öfverläkarens vid Vadstena hospital och asyl löneförmåner med löneförmånerna för hans likstälda kamrater vid flera större hospital eller de i Upsala, Stockholm och Lund, så synes det mig, som om orättvisa skulle vederfaras den förstnämnde, om statsutskottets förslag godkändes. Det förhåller sig nemligen på följande sätt. Vid Upsala hospital finnas 400 patienter. Der är öfverläkarens aflöning 8,500 kronor. Således 1,000 kronor mer, än nu föreslagits för öfverläkaren i Vadstena. Vid Stockholms hospital finnas 270 sjukplatser. Öfverläkarens aflöning är 8,500 kronor. Således 1,000 kronor mer, än som föreslagits för öfverläkaren i Vadstena. Detta oaktadt öfverläkaren i Vadstena har att tillse 800 patienter, då öfverläkaren i Upsala har ungefärligen hälften af detta antal och öfverläkaren i Stockholm icke på långt när hälften. I Lund finnas 1,200 patienter. Der är öfverläkarens lön 9,200 kronor. Således 1,700 kronor mer, än som föreslagits åt öfverläkaren i Vadstena. Häraf synes mig framgå alldeles uppenbart, att den af regeringen föreslagna lönen för öfverläkaren i Vadstena — och hvad jag säger om lönen för öfverläkaren, gäller också om den för sysslomannen föreslagna lönen — icke är för hög i jemförelse med lönerna för motsvarande tjenstebefattningar vid andra dylika anstalter, utan snarare lägre än dessa. Nu kan man invända, att öfverläkarne i Stockholm, Upsala och Lund hafva sina aflöningar delvis från andra titlar än den, från hvilken öfverläkarens i Vadstena skulle utgå, ty de hafva löner såsom extra ordinarie professorer. Men denna olikhet har ringa betydelse. Hufvudsaken är,

huru höga löner de hafva, de må nu få dem från ena eller andra hållet. En jemförelse med Vadstena hospital och asyl och dessa tre andra anstalter talar således bestämdt för det kongl. förslaget.

Om aflöning åt tjenstemän vid Vadstena hospital och asyl. (Forts.)

Om jag nu ser på detta förslag utan att anställa en sådan jemförelse och blott tager i betraktande hvad öfverläkaren i Vadstena har för arbete, så synes mig regeringens förslag icke högre, än hvad billighet och rättvisa kräfva. Öfverläkaren i Vadstena har hittills haft 6,500 kronor, och 400 patienter hafva då stått under hans vård. Nu får han 800 patienter. Är det då för mycket att bevilja en löneförhöjning af 1,000 kronor, då han får 400 obotligt sinnessjuka menniskor att tillse?

Naturligtvis får han också till sin hjelp en ny underläkare, ty det beräknas en ny underläkare för hvarje 400-tal. I Lund, der det finnes 1,200 patienter, äro tre underläkare anstälda. Här, der patienternas antal är 800, skulle det finnas två underläkare.

Jag vill då fråga, om det kan vara för mycket, att, då han får under sin tillsyn nya 400 obotligt sinnessjuka, han får en ersättning af 2 kronor 50 öre för hvarje af dessa patienter om året. Utskottet har tyckt, att 1,25 för stycket skulle vara nog, hvilket skulle göra 500 kronor in alles. Detta är dock en orimligt liten läkareersättning. För 1,25 får man icke ens den ringaste ordination på annat håll, och man begär, att denne läkare skall för 1,25 sköta en obotligt sinnessjuk under ett år.

Jag anhåller att få yrka afslag å utskottets förslag och bifall till reservationen.

Herr Almén: Denna fråga är i Kongl. Maj:ts proposition så nöjaktigt utredd, att det måste väcka en viss förvåning, att tillstyrkande af Kongl. Maj:ts förslag icke kunnat vinnas, och detta så mycket mera, som det här gäller frågor på åttonde hufvudtiteln, och särskildt humanitetsfrågor, der partierna icke uppträda såsom sådana, och man derför brukar kunna få bifall till hvad som är rätt och billigt. Söker man förklaringen till detta utskottets ändringsförslag, skulle den ligga i utskottets motivering på sid. 10, der det heter, att den minskade aflöningen skulle bero på en jemförelse mellan förhållandena vid andra hospital, hvaraf åter skulle framgå, att aflöningarna för öfverläkaren och sysslomannen vid Vadstena hospital och asyl borde blifva lägre, än Kongl. Maj:t föreslagit. Granskar man, huru det förhåller sig med patientantalet på andra motsvarande anstalter, så kan man icke jemföra Vadstena hospital och asyl med annan anstalt än Lunds hospital och asyl. Der finnas 1,200 patienter. Här i Vadstena skulle finnas 800 patienter. Lönerna borde då vara i proportion härtill, med behörigt afseende tillika på antalet läkare, vid Lund 6, vid Vadstena åter 3. Men utskottet säger härom i en mellanmening, som är värd att taga vara på för framtiden: en aflöning af 6,500 kronor "förutom särskildt arfvode för undervisning åt medicine kandidater, hvilket vid denna jemförelse icke synes böra tagas i betraktande". — Man har vid löneregleringar alltid varit van att höra motsatsen, eller att, utom den lön, vederbörande har af statsmedel, han kan beräknas få så och så mycket

Om aflöning åt tjenstemän vid Vadstena hospital och asyl. (Forts.)

från annat håll samt att lönen derför kan minskas, o. s. v. Nu får man höra, att statsutskottet icke fäster sig vid annan aflöning än den, som utgår af statsmedel, och att det icke betyder något, att öfverläkaren får högre aflöningsförmåner, om han får en del från annat håll. I sanning oväntadt, och detta än mer här, då båda utgifterna bestridas af statsmedel, om ock från olika anslag. Ställer man jemförelsen till andra hospital och frågar, hvilka löneförmåner böra tillkomma öfverläkaren vid Vadstena hospital i jemförelse med motsvarande löneförmåner vid andra hospital, så får man till svar, att öfverläkaren i Vadstena enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle få 1,000 kronor mindre än öfverläkaren vid Stockholms hospital och 1,700 kronor mindre än samma tjensteman vid Lunds hospital och asyl. Och jag tror mig kunna påstå, att öfverläkaren i Vadstena får, om icke mera arbete, så ingalunda mindre än någon af öfverläkarne vid de båda nu nämnda anstalterna. Det är då obilligt att gifva honom tusen kronor mindre än den ene och 1,700 kronor mindre än den andre af nämnda öfverläkare. Är således statsutskottets förslag obilligt, om jag jemför öfverläkarnes aflöning vid ifrågavarande anstalter på grund af patientantalet och arbetet, så är det icke mindre obilligt, om jag begagnar den minst fördelaktiga jemförelsen och frågar: hvad erhåller läkaren i aflöning, beräknad för en hvar vårdad sinnessjuk vid andra hospital än de i Stockholm, Upsala och Lund? Vid de öfriga finnas högst 300 sjukplatser och öfverläkarnes aflöning är der 6,000 kronor, på sätt är angifvet å sid. 6 af utskottets betänkande. Vid dessa hospital erhåller alltså öfverläkaren minst 20 kronor för en hvar sjukplats. Aflönades nu öfverläkaren i Vadstena efter samma norm, skulle hans aflöning stiga till 16,000 kronor. Statsutskottets jemförelse mellan läkarnes aflöningar vid andra hospital är alltså endast tomma ord, icke öfverensstämmande med verkligheten.

Jemföres åter öfverläkarens aflöning enligt det kongl. förslaget med hvad han tillförene haft, så kan ju sägas, att han får någon löneförhöjning, ty han skulle erhålla en med 1,000 kronor ökad lön, men tills vidare bibehållas vid 1,200 kronor i hyresersättning i stället för boställsvåning. Nu är förslag redan uppgjordt till byggande af nytt hus till bostad åt öfverläkaren. Beräknar man ränta och underhåll efter byggnadskostnaden till 4 ½ procent, så skall derigenom göras en besparing af 400 kronor. Skilnaden 500 kronor mellan statsutskottets och Kongl. Maj:ts förslag kan således härigenom inom ett par år i det närmaste utjemnas. Beräknar jag dertill, att skatterna i Vadstena uppgå till omkring 9 procent af alla inkomster, så är det klart, att han kommer i en ofördelaktig ställning i jemförelse med andra hospitalsöfverläkare.

Till sist får icke förbises, att Riksdagen vid bifall till Kongl. Maj:ts förslag år 1885 fästade det välbetänkta vilkoret, att öfverläkare vid hospital icke må utom hospitalet utöfva enskild praktik mot betalning, med undantag af hvad som rörer sinnessjukdomar. Äfven härigenom kommer öfverläkaren i Vadstena i sämre ställning än sina kamrater vid de andra hospitalen, enär en sådan enskild praktik väl kan gifva någon inkomst i Upsala, Stockholm och Lund, men icke i

Om aflöning åt tjenstemän vid Vadstena hospital och asyl. (Forts.)

Vadstena. Goda skäl finnas obestridligen för den löneförhöjning, Kongl. Maj:t föreslagit. Löneförhöjningen är så obetydlig, att det vore sorgligt, om man skulle pruta derpå.

Hvad sysslomannen angår, erhöll han enligt 1885 års stat 3,200 kronor i lön jemte bostad och andra naturaförmåner. Nu föreslås för honom en tillökning af 800 kronor. Sysslomanstjensten i Vadstena är en tung befattning, jordbruk idkas på två håll, utgiftsstaten uppgår för år till betydliga belopp, medförande deremot svarande arbete och ansvar.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamhet på att sysslomansbefattning vid ett hospital är af den beskaffenhet, att stora besparingar kunna göras, om befattningen skötes med nit och intresse, mycket större än beloppet af nu föreslagna löneförhöjningar. Vill man, att dessa tjenster skola skötas väl, bör man icke missunna deras innehafvare skälig inkomst. För öfrigt äro skatterna höga. Lika med den siste talaren anser således äfven jag, att rättvisan kräfver bifall till Kongl. Maj:ts förslag. För öfrigt bör icke förbises, att den nuvarande innehafvaren har *fullmagt* på tjenster, hvarför det är tvifvel underkastadt om han kan tvingas åtaga sig ökad tjenstgöring vid en ny anstalt, asylen. Skulle han säga nej, komme man i en mycket svår ställning, ty två sysslomän kan man icke hafva. För öfrigt må det framhållas, att det är ganska otacksamt att söka göra besparingar, der sådana kunna ske, då man ser, huru det prutas på hvad som är rätt och billigt. Asylbyggnaden i Vadstena lyckades man köpa för ett röfvarpris och dock funktionerar den, sedan den ordnats för sitt ändamål, på ett i allo tillfredsställande sätt med det betydligt ökade patientantalet. Dessa och andra åtgärder, ledande till besparingar, föreslogos af medicinalstyrelsen och godkändes af Kongl. Maj:t. Härigenom åstadkoms mycket större besparing än det belopp, som här är i fråga såsom tillökning i tjenstemännens löner.

Å lön till predikanten blir besparingen 400 kronor, för läkaren skulle, efter det nybyggnaden blifvit färdig, inbesparas 400 kronor, tillhopa minst 800 kronor. Är det då rätt och billigt att pruta ned beloppen under hvad Kongl. Maj:t begärt?

Jag yrkar afslag å utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande endast yrkats, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservation.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet hemstält samt vidare på godkännande af nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 5 och 6 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 70, i anledning af Kongl. Maj:ts

proposition angående utvidgning af Kristinehamns hospitals område, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemstält.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 1 och 2 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 72, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, lag angående ändrad lydelse af 3, 58 och 69 §§ i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866, lag om ändrad lydelse af 6 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom den 16 juni 1875 och lag om ändrad lydelse af 58 § i förordningen angående inteckning i fast egendom den 16 juni 1875, dels ock väckt motion angående ändring i förordningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 augusti 1881.

Herr Hasselrot: Jag anhåller att få göra den hemställan, som är sedvanlig vid behandlingen af vidlyftigare lagförslag, nemligen att ifrågavarande utlåtande skall punktvis samt det af utskottet i första punkten af afdelningen a) tillstyrkta lagförslaget paragrafvis föredragas, dervid §§ 2 och 3 torde föredragas i ett sammanhang, att af lagförslagens paragrafer ej skola uppläsas andra än de, beträffande hvilka uppläsning begäres, att, sedan det i punkt 1 intagna lagförslagets paragrafer och slutmening blifvit genomgångna, förslagets rubrik föredrages, att det under punkt 3 upptagna lagförslaget punktvis föredrages, att, sedan alla lagförslagen i afdelningen a) blifvit genomgångna, utskottets yttrande i afseende på dessa lagförslag föredrages, samt att, för den händelse lagförslagen eller något af dem i vissa delar komma att af den ena eller andra kammaren återförvisas, utskottet skall lemnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende å de paragrafer, hvilka blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jemkningar, som af ifrågasatta förändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Denna hemställan bifölls.

Afdelningen a).

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m.

Utskottets i punkten 1 intagna lagförslag.

1 § och öfverskriften till 1 kapitlet.

Godkändes.

2 och 3 §§.

Herr Ölander: Då jag genomläste förslaget, såsom det föreligger från Kongl. Maj:t, fann jag det särdeles tilltalande hufvudsakligen till följd af det sätt, hvarpå en hemmansegare enligt detsamma blifver i

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

stånd att upplåta delar af sitt hemman och derigenom kan medverka, att mindre bemedlade kunna förskaffa sig egna jordbruk. Enligt nu gällande lag kunna visserligen äfven nu egare af hemman afyttra delar af sin jord antingen genom hemmansklyfning eller genom jordafsöndring. Hemmansklyfningen är dock ett sätt, hvilket, för att upplåtelsen skall blifva effektiv, och den, till hvilken upplåtelsen egt rum, kunna begagna sig af densamma, är förenadt med stora kostnader, besvär och tidsutdrägt. Hemmansegaren afyttrar då en viss del af sitt hemmans skattetal; men innan denna kan af köparen göras till godo, måste förordnande meddelas landtmätare att genom hemmansklyfning afskilja denna del från hemmanets öfriga skattetal. Hvarken säljare eller köpare veta sålunda på förhand, hvilka egor komma att till det upplåtna skattetalet utstakas. Det kan då hända, att just de egor, som säljaren minst kan undvara eller köparen minst behöfver, komma att läggas till det nya skattetalet; med ett ord hvarken köparen eller säljaren eger vid försäljningen kännedom om, hvilken jord med köpet afses. Detta sätt är således olämpligt samt dessutom, såsom jag förut nämnt, förenadt med kostnader, besvär och tidsutdrägt. Det andra sättet, eller jordafsöndring, då hemmansegaren af sitt hemman upplåter ett visst bestämdt jordområde, har det felet, att dervid icke får upplåtas mer än $\frac{1}{5}$ af hemmanets hela areal och att hemmansegaren äfven efter upplåtelsen står i ansvar för de på det upplåtna jordområdet belöpande skatterna. Han har visserligen, såsom vi veta, rätt att i ersättning härför af områdets innehafvare uppbära en viss årlig afgäld, men denna skall fastställas af Kongl. Maj:ts befallningshafvande, och denna åtgärd är förenad med icke så obetydliga kostnader. Genom det nu föreliggande förslaget åter skulle hemmansegaren få rätt att af sitt hemman till andra personer upplåta, hvilka, huru många och huru stora delar som helst, hvilka på förhand och genom en mycket enkel och mycket litet kostsam procedur äro afskilda från hemmanets öfriga egor, till sitt läge utstakade och till sina gränser bestämda samt åsatta ett visst bestämdt skattetal, hvarmed naturligtvis det ursprungliga hemmanets skattetal minskats. Jag sade, att denna procedur är mycket enkel och mycket litet kostsam; detta är naturligt, då den innefattar en förrättning, vid hvilken endast hemmansegarens vilja är bestämmande. Landtmätaren har endast att rätta sig efter de föreskrifter, som han af hemmansegaren erhåller. Landtmätaren har här endast att utstaka de egor, som hemmansegaren anvisar, och åsätta dem skattetal, hvarefter de äro en fastighet för sig, hvilken hemmansegaren utan vidare kostnad eller besvär kan till annan person försälja. Både säljare och köpare ega härvid fullständig kännedom om, hvilken jord både till storlek, läge och gränser, som genom köpet erhålles.

Då jag emellertid närmare granskade förslagets detaljer, föreföll mig denna åtgärd icke fullt så enkel, som jag från början antog. I 5 § står, att landtmätare skall biträdas af gode män, då hemmansegaren det fordrar eller landtmätaren anser det nödigt. Vidare säger 6 §, att "angående bestämmande af gränserna för egor, som skola styckas, gälla skiftesstadgans bestämmelser i fråga om laga skifte: skolande gode män vid sammanträde med rågrannar biträda". I 8 §

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

bestämmes, att icke "till någon hemmanslott må läggas flera än tre skiften, utan så är, att till hemmanet hör större antal skiften, i hvilket fall till hvarje hemmanslott må läggas lika många skiften, som tillhöra hemmanet, samt att i öfrigt bör vid egornas fördelning iakttagas, att, så vidt egornas beskaffenhet och belägenhet samt det med egostyckningen afsedda ändamål det medgifva, skiftena blifva reguliera och skilnadslinierna till afhägnad beqväma", hvarjemte i 12 § föreskrifves, att om förrättningsmännen finna "hvad af hemmanets egare blifvit bestämdt vara stridande mot denna lag, varde beslut meddeladt, att styckningen ej kan ega rum". Alla dessa föreskrifter föreföllo mig komma att inveckla och försvåra den åtgärd, som från början syntes mig så enkel. Att emellertid dessa farhågor endast voro skenbara, blef tydligt, då jag betänkte, att här icke finnes någon annan part än hemmansegaren. Man kan nemligen icke gerna tänka sig, att hemmansegaren skulle begära biträde af gode män och derigenom sjelf åsamka sig kostnader, och ännu mindre är det att antaga, att landtmätaren icke skulle anse sig kompetent att ensam bringa en så enkel förrättning till slut. Att åter rågångarne skola vara på förhand uppgångna, är så klart och tydligt och för framtida säkerhet så nödvändigt, att den härför erforderliga kostnaden icke gerna kan undvikas. Hvad åter beträffar stadgandet i 8 §, att egorna icke få läggas i flera än ett visst antal skiften, medför detta ju icke någon svårighet, så länge det blott finnes en enda part, ty hemmansegaren kan i bestämmelserna angående storleken och formen å de upplåtna egorna när som helst göra de modifikationer och ändringar, han behagar och som finnas nödiga, och landtmätaren är skyldig rätta sig derefter, så vida de äro med denna lag öfverensstämmande. Mitt slutomdöme blef sålunda, att, trots bestämmelserna i dessa paragrafer, förrättningen är och förblir af enklaste beskaffenhet och särdeles lämplig att för jordegare underlätta upplåtelsen af jord från deras hemman. Men helt annat blir förhållandet, om, såsom utskottet föreslagit, egostyckning skall kunna ega rum äfven sedan upplåtelsen redan egt rum. Hela syftet med denna lag och alla fördelar, densamma skulle medföra, vinnas då icke. Syftet är ju detta, att en hemmansegare skall kunna af sitt hemmans skattetal afsöndra en viss del med dertill redan på förhand bestämda och utstakade egor; men detta syfte förryckes genom utskottets förslag. Fördelen af enkelheten i egostyckningsförrättningen vinnes icke heller, ty den kommer då att närmast likna en hemmansklyfning. De paragrafer i förslaget, som jag fruktade skulle komma att inveckla och försvåra förrättningen, men hvilka betänkligheter jag ansåg undanröjda, derigenom att endast en part egde att här föra talan, uppträda nu med en helt annan innebörd och icke blott försvåra, utan äfven många gånger, ja, till och med i de flesta fall tillintetgöra och förhindra egostyckningen. Enligt Kongl. Maj:ts förslag, är, såsom jag förut nämnde, endast hemmansegarens vilja bestämmande; den utgör sålunda grunden för egostyckningen. Enligt utskottets förslag åter skall egostyckningen grunda sig på ett kontrakt, som redan på förhand upprättats mellan hemmansegaren och den, till hvilken upplåtelsen egt rum. Om nu detta kontrakt innehåller något, som strider mot denna lag, huru skall detta kunna ändras?

Derutinnan kan ingen ändring ske annat än genom kontraktets omskrifning, hvartill båda kontrahenternas samtycke erfordras. Detta kan inverka på köpeskillingen och andra i kontraktet införda bestämmelser, och det är icke sagdt, att kontrahenterna kunna enas om dylika vigtiga förändringar i ett en gång redan uppsatt och underskrifvet kontrakt. Den, till hvilken upplåtelsen egt rum, kan just vara i behof af de egor och den form på desamma, som kontraktet innehåller, och det är icke sagdt, att han för det ändamål, hvartill de skola användas, är betjenad af den jord, som genom en för hemmansklyfningen nödvändig förändring af kontraktet kan varda bestämd. Alla dessa förhållanden måste ovilkorligen medföra tvistigheter och obehag, så mycket hellre som köpeskillingen för den upplåtna jorden troligen då redan blifvit erlagd. Dertill kommer den omständigheten, att man icke vet, när lagfart på upplåtelsen skall sökas. Enligt lagfartsförordningen skall detta ske inom viss tid efter köpet. Men denna bestämmelse passar icke in på förevarande fall, ty man kan icke få lagfart på den upplåtna delen, *innan* den blifvit afskild från hemmanet. Enligt Kongl. Maj:ts förslag kan hemmansdelen åter icke *säljas* förrän efter egostyckningens fullbordande, och då gäller naturligtvis i fråga om tiden för lagfarts sökande, hvad lagfartsförordningen i sådant afseende föreskrifver. Utskottets förslag synes med ett ord egnadt att helt och hållet förrycka den nu föreliggande lagens hela syfte och mening, hvars hufvudmål är att bereda jordegare tillfälle att från sitt hemman afyttra visst skattetal med dertill redan på förhand utstakade, till sina gränser bestämda egor; jag yrkar derför afslag på utskottets och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Widmark: Nu föreliggande lagförslag har länge varit efterlängtadt och kommer säkerligen att medföra, såväl för jordbruket som äfven för skogsbruket, högst betydliga förbättringar emot hvad hittills varit förhållandet. Sålunda kommer det att på det kraftigaste underlätta bildande af smärre jordbruk på fullt egen grund, till följd af den enkla proceduren vid sjelfva utbrytningen, och likaledes komma vederbörande att undgå de kostnader, som nu äro förenade med hemmansklyfning. Förslaget kommer äfven i ett annat hänseende att för många blifva af synnerligen stor betydelse. Vi känna alla, hvilken vigt för landet, den s. k. trävarurörelsen för närvarande har. Den har från början af sin tillkomst varit byggd på afverkningskontrakt å viss tid af skog ifrån hemmanen. Detta sätt har förlamat en verkligt rigtig skogsvård, ty skogsupplåtarne, som för en längre tid afhändt sig nyttjanderätten till sin skog, hafva icke haft någon särskild sporre att för skogens framtid vidtaga några åtgärder, som skulle förbättra skogskulturen och lemna inkomster äfven i en aflägsen framtid. Icke heller är en sådan skogskultur af intresse för sågverksegaren, som ju blott för en kortare tid innehar skogen. Derför hafva i Norrland sågverksegarne, för att icke deras verk, i och med detsamma skogsarrendekontrakten tilländagå, skulle blifva öfverflödiga och behöfva nedläggas, och till betryggande af rörelsens framtida existens, vidtagit den hittills enda och säkra åtgärden för att förvärfva skogen för all

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

framtid, eller att inköpa äfven hemmanen. Detta har i synnerhet skett inom de vestra, skogsrikare delarne af Norrland, och förhållandet är verkligen nu så, att i sådana bygder största delen af hemmanen ligga i trävarubolagens eller sågverksegarnes händer. Jordbrukarne derstädes äro nu arrendatorer och sågverksegarne sjelfva underhålla och vårda skogen. Detta skall för visso komma att hjelpa upp skogsvården, då den kommer i sågverksegarnes egna händer, men det har det med sig, att den sjelfegande jordbrukarestammen så småningom försvinner.

Antages nu detta lagförslag, uppstår det förhållande, att då icke, såsom förr, vid hemmansklyfning till ett hemman skall läggas alla slag af egor, så kan skogsmarken afsöndras eller afstyckas likasom inegorna. Sågverksegarne hafva nu blifvit hemmansegare och kunna bibehålla skogen och slippa besvär och omtanke att kontrollera och tillse, huru deras arrendatorer fullgöra sina skyldigheter i afseende å jordbruket. Sågverksegarne kunna nemligen, tillämpande föreslagna lagen, afskilja skogen och behålla den med sitt särskilda mantal och deremot aflemna till en sjelfständig, sjelfegande och fri jordbrukare inegorna och dertill husbehofsskog; och af denne har man att förvänta, det man icke har af en arrendator, att han sköter sitt jordbruk på ett sådant sätt, att det blir bättre och bättre. Derför ser jag i det nu framlagda förslaget ett stort steg framåt och en förbättring af nuvarande förhållanden.

Desslikes är det en fördel med detta förslag, att det, så att säga, legaliserar ett sätt, som hittills varit särdeles allmänt och skett på sidan om lagen. Det har nemligen varit ett allmänt bruk just den egostyckning, som här föreslås. I afseende på hemmans-afhandlingar händer det oupphörligen, att t. ex. arftagarne till ett hemman infinna sig hos en landtmätare eller en räknekunnig nämndeman eller annan person och säger: "Vi skola dela hemmanet och skiljas åt. *Jag* skall taga hemmanet och *han* skall få den och den utegan. Huru stor del utgör denna ega af hemmanet?" Lätt får han svar härpå af landtmätaren och lätt nog äfven af någon annan räknekunnig; och sedan upplåter han till den och den egan att svara emot det och det mantalet, och köpebref upprättas med sådant innehåll. I Norrland begagnas aldrig uttrycket *mantal*, utan man begagnar i stället åtskilliga benämningar å *mantalsdelar*, såsom t. ex. öresland, penningland, trög, tunnland, kappland och dylikt. Alla äro de faktiskt icke annat än mantals-delar, som hafva särskilda namn. Ofta kommer också en hemmansegare och vill hafva en sådan uträkning, då han finner, att han icke vill behålla en viss ega, hvars besittande ej lemnar honom någon fördel, emedan den ligger aflägse. Genom denna undgår man kostnaderna för en skiftesförrättning, som annars skulle varit erforderlig. I en socken, Jerfsö, och äfven annorstädes i Helsingland har det enligt min tanke gått något för långt i detta fall, ty der hafva bönderna, för att få i hop sina egor, på omnämnda sätt sålt till hvarandra sina utegor och derigenom fått i hop sina egor till stora jordkomplex. Men i stället hafva de derigenom rifvit sönder jordeboken och deruti blifvit antecknade för ända till 10 à 12 lotter, s. k. subbar, i olika hemman. Sammanförandet af egoväldet har dock sålunda genom laga skifteskostnader undvikits.

Detta egostyckningsförfarande har dessutom af staten i senare tider blifvit användt. Vid försäljning af indragna militieboställen har nemligen Kongl. Maj:t, efter domänstyrelsens hörande, sagt, att det och det hemmanet skall säljas i så och så många delar, den delen för sig och den delen för sig, och att skogen skulle behållas åt Kongl. Maj:t såsom kronopark. I det Kongl. Maj:t gillat sådana förslag ifrån domänstyrelsen, har Kongl. Maj:t tillika uppdragit åt Konungens befallningshafvande att låta verkställa s. k. mantals-fördelning, och sedan har Konungens befallningshafvande fastställt mantalet, samt de olika till mantalet bestående delarne sedermera till den högstbjudande genom auktion försålts.

Detta är emellertid ett sätt, som alldeles strider emot föregående författningar, men det har fått passera, och, hvad bättre är, dessa aftal och köp, som åt köpare bestämt ett visst både mantal och en viss ega, har vunnit häradsrättens godkännande och fastställelse. Nu skulle detta genom de föreslagna bestämmelserna blifva ett fullt lagligt sätt, då det hittills tillämpats endast si så der på sidan af lagen.

Jag tror, i motsats mot en föregående talare, att det också, med hänsyn just till att aftal på sätt, som blifvit nämndt, länge skett, det vara lämpligt, att de mera lösa och tvifvelaktiga aftalen måtte som i § 3 nu är föreslagen kunna, så att säga, legaliseras genom en fullt laglig förrättningsåtgärd. Jag anser det icke vara svårt eller betänkligt, då enligt 16 § delegare skola förena sig om erforderliga ändringar i ett sådant äldre, redan träffadt aftal, och att, om tvist dem emellan icke kan slitas, förrättningen då skall förklaras icke kunna verkställas, och torde på detta sätt vara sörjdt för, att icke genom lagförslaget några olägenheter åstadkommas.

Det förefaller kanske herrarne underligt, att jag, som hela tiden talat till fördel för förslaget, likväl har begärt ordet, då egentligen ingen hittills ännu derå yrkat afslag. Det är också med en viss tvekan, jag gör det yrkande, jag kommer att framställa. Förhållandet är nemligen, att den stora fördel, som genom författningen skulle tillskyndas såväl jordbruket som skogsskötseln, på vissa orter går om intet, till följd af föreskriften i § 2, der det heter: "sådan egostyckning vare dock tillåten allenast å hemman, hvilket antingen icke legat i samfällighet med annat hemman eller ock blifvit ur samfällighet utbrutet genom sådan delning, att hemmanets egor icke må utan egarens samtycke med annan mark intagas i skifte i annat fall, än som omförmäles i 3 § 3 mom. af skiftesstadgan".

Denna föreskrift gör, att en stor del af Gefleborgs och Kopparbergs län icke får någon nytta af detta lagförslag, såvidt icke till denna 2 § fogas den undantagsföreskrift, som jag nu vågar föreslå. Jag känner mycket väl, att kammaren är motvillig mot undantagsföreskrifter, men denna nya lag vill jag räkna såsom ett supplement till skiftesstadgan, som är dess förebild, och på den grund anser jag, att en undantagsföreskrift i denna supplementlag bör vara tillåten och äfven är nödvändig. Skiftesstadgan innehåller nemligen flera undantagsföreskrifter, såsom i § 78 mom. 4, som rör orter, som under bergslag höra, och består deruti, att å skogsmark verkstäldt storskifte icke må

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

rubbas genom laga skifte, nästa mom. i samma § innehåller det undantaget för de fem norrländska länen, att, när skogen förut icke är afmätt, delegarne slippa vid laga skifte intaga hela skogen, utan blott behöfva låta en liten del ingå i laga skiftet, om de så önska.

§ 87 i skiftesstadgan innehåller också ett undantagsstadgande för de fem nordliga länen beträffande en så vigtig fråga, som i afseende å det antal egoskiften, som till hvarje delegare får utläggas, då det nemligen tillåtes att i Norrland utlägga flera skiften än i det öfriga Sverige. Det är sålunda icke med någon nyhet, jag kommer, då jag i denna lag föreslår ett specielt tillägg, som skulle afse Gefleborgs och Kopparbergs län.

För att än mera visa det berättigade i ett sådant undantagsstadgande, vill jag nämna, att frågan om, huruvida laga skifte skall ske eller icke ske inom skifteslag i dessa båda län, måste behandlas annorlunda än inom landet i öfrigt och att vilkoren för laga skiftens företagande i dessa län äro helt andra än de för landet i allmänhet gällande. En särskild författning för Dalarne af 1859 säger nemligen, huru förfaras skall, då laga skifte sökes inom Öster- och Vesterdalarne, som äro storskiftade på Kongl. Maj:ts och kronans bekostnad, och under hvilka vilkor sådant sökt laga skifte må ske. För Gefleborgs län gälla ock särskilda föreskrifter i kongl. bref af år 1839 huru förfaras skall då lagoskifte sökes inom ett skifteslag, som bestod af flere byar, ja, ofta nog af en hel socken. Då rättigheten att begagna föreslagna egostyckningsåtgärder är beroende af huruvida laga skifte kan ifrågakomma eller ej samt vilkoren för laga skiftes företagande och gamla storskiftens fortfarande bestånd för Gefleborgs län äro annorlunda än i landet för öfrigt enligt åberopade nådiga bref af 1839 och 1859, så torde än mera vara tydligt, att en undantagsföreskrift här är af behofvet påkallad och berättigad. Den är i synnerhet nödvändig för en del af Dalarne, den del nemligen, som har undergått storskifte efter år 1859, då kongl. brefvet af samma år, innehållande särskilda stadganden såväl i fråga om storskiften som laga skiften, föreskrifver, att hädanefter skall vid storskifte i Dalarne skiftesstadgan i allo tillämpas. Sålunda äro de efter 1859 verkstälda storskiften i Dalarne endast till namnet storskiften, i verkligheten och till gagnet äro de sannerligen laga skiften. Till följd af samma kungabrefs föreskrifter kunna dessa storskiften, verkstälda efter år 1859, blott och bart derför att de heta storskiften, dock rubbas genom laga skifte. I 1859 års bref är nemligen gjordt det vilkor, att om en mindre pluralitet bland delegare är för att laga skifte skall ske inom skifteslaget, så beror det på landtmätarens och förrättningsmännens pröfning och sedermera på egodelningsrätten och domstolen, om det skall ske skifte eller icke. Men uppgår pluraliteten för laga skifte till $\frac{2}{3}$, så, oberoende af huru väl och huru bra storskiftet är inrättadt, skall laga skifte dock skifteslaget öfvergå. Jag tror icke, att det egentligen är att befara, att onödigtvis en sådan pluralitet för rubbning i storskiften kan uppstå, men visshet derpå finnes ej, och man kan naturligtvis icke veta, om icke en tillfällig opinion kan bilda en sådan $\frac{2}{3}$-pluralitet, och för ty kan man ej heller säga, att icke hemmanen i dessa trakter kunna

komma under laga skifte, i hvilket fall sålunda de icke få åtnjuta egostyckningsförmån.

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

Det är derför jag, ehuru jag lifligt önskar framgång åt förslaget i öfrigt, vill anhålla, att till 2 § måtte fogas ett så lydande tillägg: "*I St. Kopparbergs och Gefleborgs län må egostyckning likväl få ega rum å hemman, som genom storskifte erhållit sitt egoområde bestämdt.*"

Såsom det var fordom, skulle jag naturligtvis icke brytt mig om att bråka om denna sak, då skiftesförfattningen behandlades såsom en ekonomisk författning, men om man nu skulle låta detta gå oanmärkt, så är fara för, att på en motion i ämnet vid en kommande riksdag man finge till svar, att man icke kan göra någon ändring i en så ny och oprövad författning. Vore det som förr, tror jag nog, att det kunde gå ändå, om skiftesförfattningen stode såsom en ekonomisk författning; ty 1827 års stadga är utfärdad i sådan ordning. Och egendomligt är, att samma dag, som den fastställdes af Kongl. Maj:t att gälla för hela riket, aflät Kongl. Maj:t en skrifvelse till Konungens befallningshafvande i St. Kopparbergs och Gefleborgs län, att de skulle inkomma med förslag, om det icke möjligen behöfdes särskilda föreskrifter för dessa län. Detta gaf anledning till tvenne konungabref, som utfärdades 1836, hvilka dock senare blifvit ändrade genom de än i dag gällande kongl. brefven af 1839 och 1859. Nu har författningen sedermera ansetts vara af civillags natur, och derför har det varit mig angeläget att framställa det yrkande, jag gjort och som jag ansett det vara min pligt att göra, dels såsom representant för Gefleborgs län och dels såsom tjensteman inom skiftesverket i St. Kopparbergs län.

Herr statsrådet Annerstedt: Med anledning af det utaf den siste talaren föreslagna tillägget till den föredragna paragrafen vill jag endast upplysa, att samma yrkande blifvit framställdt i Andra Kammaren, men der afslagits på den grund, att, då vid ärendets föregående behandling inom högsta domstolen särskildt framhållits nödvändigheten deraf, att laga skifte skall hafva öfvergått den jord, som skall egostyckas, på det att rubbning i den afstyckade delens läge icke framdeles må kunna ifrågakomma, man icke kunde på förhand bedöma, hvilka invändningar i högsta domstolen skulle göras emot ett sådant tillägg, som den föregående talaren föreslagit. Det är nemligen uppenbart, att detta tillägg innebär en så stor rubbning i afseende å principerna i § 2, i fråga om dessa två län, att man icke utan en föregående granskning kan bilda sig ett bestämdt omdöme, huruvida lagen kan godkännas eller icke med ett sådant tillägg. Rätta vägen för erhållande af ett sådant tillägg, som af den siste talaren begärts, är uppenbarligen den, att han eller någon annan, som eger kännedom om landtmäteriärenden inom Kopparbergs och Geflebogs län, inkommer till Kongl. Maj:t med framställning om tillägg till lagen i det af honom förordade syfte. Efter en sådan framställning kommer naturligtvis ärendet att undergå en sådan behandling, att deraf framgår, huruvida undantag för dessa två län bör göras eller icke. Finner man dervid, att sådant undantag kan göras, ligger det i öppen dag, att detta bör ske utan afseende derå, att lagen är ny. Ty det saknas

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

icke exempel derpå, att likartade undantag framkallats genom tillämpningen af nya lagar, och jag tager för gifvet, att den föregående talaren icke skall vid nästa riksdag mötas af en sådan invändning, om det befinnes lämpligt att göra det af honom påyrkade undantaget från ifrågavarande stadgande.

Herr Hasselrot: I öfverensstämmelse med hvad den förste ärade talaren yttrade skall jag be att få uttala den uppfattning, att nu föreliggande lag, särskildt hvad rör egostyckning, skall visa sig synnerligen fördelaktig och särdeles egnad att förenkla och befordra jordstyckningen i vårt land. Jag erkänner, att herr Ölander har rätt derutinnan, att, om man inskränker detta egostyckningsförfarande, såsom det gjorts i Kongl. Maj:ts förslag, derhän, att det endast får ske, då en person fortfarande ensam eger sitt hemman och, oberoende af alla köpeaftal, får bestämma, huru styckningen skall ske, sådant medför enkelhet och reda. Men jag tror, att man köper denna enkelhet och reda på bekostnad af det gagn och den nytta, som lagen verkligen bör medföra. Jag vädjar till herrarnes egen erfarenhet, huru det förhåller sig i allmänhet. Är det mera vanligt, att en person, som har ett hemman, utan att han har något bestämdt köpeanbud eller bestämdt aftal om köp, gör upp en plan att stycka sönder hemmanet under förhoppning att få sälja en bit hit och en annan bit dit? Så går man möjligen till väga invid större stationssamhällen eller städer, der man tänker ordna för framtiden med mindre bostadslägenheter och dylikt. Men ser man på förhållandena beträffande jordbruksfastigheter, så vågar jag påstå, och erfarenheten, tror jag, gifver mig rätt deruti, att det i vanliga fall, då egostyckning kommer att begagnas, är det, att egaren vet, att en person vill köpa en viss lott eller en viss ega, och det göres upp köpeaftal derom. Det är just för detta fall, som, enligt mitt förmenande, lagen har sitt väsentligaste gagn och sin största nytta. Om egaren skall stycka ut på måfå, så får han bestämda gränser för de olika lotterna fastställda för all framtid, utan att egaren på förhand vet, om han får sälja dem. Om en köpare anmäler sig, men de bestämda gränserna icke passa honom, kan arealen icke ändras utan stora kostnader. Har egaren deremot ett köpeanbud, vet han, huru styckningen skall ega rum, och då kan denna ske till båda parternas gagn och nytta.

Jag tillåter mig dessutom påpeka, att denna lag är frukten af ett långvarigt och invecklad arbete. Grunden för densamma är ett komitéförslag, som upprättades angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring.

Detta förslag omarbetades i civildepartementet, och sedan hördes öfver detta förslag högsta domstolen. I begge dessa förslag förefunnos båda de sätt, som jag nu tänkt mig, nemligen att en egare af hemman sjelf styckar detsamma och att styckning kan ske, då en person redan sålt en lott. Också svarade högsta domstolen: "Beträffande den del af förslaget, som handlade om egostyckning, hade de af högsta domstolens ledamöter, hvilka deltagit i granskningen, uti de af dem hvar för sig afgifna yttranden, icke någon anmärkning

att framställa emot införande i lagstiftningen af ett jordstyckningsförfarande, hvarigenom tillfälle bereddes ej mindre för den, som ville förvärfva en del af ett hemman såsom sjelfständig, direkt till det allmänna skattskyldig fastighet, att på förhand förvissa sig om, hvilka egor, han genom sitt köp skulle bekomma, än äfven för hemmansegaren att, medan han ännu vore ensam egare af sitt hemman, under laglig form få detsamma fördeladt i lotter". Sålunda ingen anmärkning emot användningen af de båda förfaringssätten. Men i afseende å de former, hvarunder egostyckningen skulle ega rum, gjordes anmärkning.

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

Detta hade till följd, att lagförslaget omarbetades i justitiedepartementet, der det då var en annan chef. Äfven detta förslag upptog begge sätten, både att en hemmansegare sjelf fick göra egostyckning och att egostyckning fick ske, då en viss lott redan på förhand var såld. Detta förslag gick åter till högsta domstolen, och såvidt jag läst rätt, var det ingen, som gjorde anmärkning häremot, utan endast mot formuleringen af bestämmelserna i ämnet. Det olika förfarandet var i berörda förslag upptaget under §§ 1 och 2 i stället för i §§ 2 och 3 i utskottets förslag. Beträffande 2 § yttrade sålunda ett justitieråd, att han ansåg, "att den ifrågasatta lagen skulle blifva mera lättfattlig, om i densamma först meddelades fullständiga bestämmelser angående det slag af egostyckning, som omnämnes i 1 §, och derefter upptoges till särskild behandling det fall, som afses i 2 §". Detta var hans anmärkning. Då man sedan kom till den paragraf, som innehöll de närmare bestämmelserna, voro 6 af justitieråden ense derom "att, till underlättande af uppfattningen utaf föreskrifterna i denna paragraf, densamma måtte delas i tvenne paragrafer, af hvilka den förra skulle innehålla reglerna för sådan styckning, som afsåges i 1 §, och den senare för sådan styckning, som afsåges i 2 §". Det var således endast formella anmärkningar, och dessa tror sig utskottet hafva undanröjt på det sätt, att det följt den anvisning, högsta domstolen gifvit.

I detta sammanhang tillåter jag mig göra en anmärkning för att förekomma en möjlig missuppfattning, som jag hört vara rådande hos en och annan. Meningen med lagutskottets förslag är icke att förhindra det af Kongl. Maj:t ifrågasatta förfarandet, att en egare får sjelf dela sitt hemman som han behagar, utan att, jemte rätten för egaren att göra detta, egostyckning bör få ega rum äfven då en viss lott blifvit på förhand såld.

Hvad den ärade talaren på gefleborgsbänken yttrade är redan bemött af chefen för justitiedepartementet, så att derom behöfver jag ej uttala mig. Jag tror, att ett sådant tillägg är omöjligt med lagens närvarande form och beskaffenhet.

Jag tillåter mig yrka bifall till lagutskottets förslag i 2 och 3 paragraferna.

Herr Tamm, Hugo: Det var egentligen ett uttalande af en representant på gefleborgsbänken, som gjorde, att jag begärde ordet, emedan jag i detta fall icke kan dela hans åsigter, då han nemligen

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

förklarade, att särskildt för Norrland denna lag skulle blifva af så stor fördel, derigenom att man kunde skilja jorden och skogen. Jag har någon erfarenhet äfven om dessa norrländska förhållanden, och jag vet alltför väl, att alltid, då man skall köpa skog, är det den olägenhet med, att man äfven måste köpa hela hemmanet med dess inegor. Det är alldeles klart, att sågverksegarne ingalunda vilja hafva hemmanet med, och jag känner väl, huru svårt det sedermera är att vare sig utarrendera eller blifva af med det. Deraf drager jag den slutsatsen, att genom denna lag sågverken komma allt mer att få i sina händer skogen och att denna alltmer kommer att skiljas från hemmanen. Då står för mig den frågan qvar: huru går det sedan med hemmanet? Det är i detta hänseende, som jag hyser mycket stora betänkligheter. Jag hyser dessa betänkligheter på den grund, att tillståndet för den, såsom det heter, sjelfegande allmogen blifver ganska svårt och ganska betungande. Man hör ju redan här nere under betydligt lättare förhållanden, huru det blifvit såsom en trosartikel framställdt, att det går icke mera än nätt och jemt att draga sig fram på jordbruk. Tror man då, att jordbrukaren der uppe, beröfvad sin skog, som är hans naturligaste förtjenst, under det jordbruket är en bifortjenst, skall i längden kunna hålla ut? Jag skulle således på dessa grunder, af rädsla för att det skulle gå på det viset i synnerhet i de fattigare delarne af Norrland, der jorden är magrare, hysa fruktan för att antaga detta förslag, om icke den talare, som framkallat mig, yttrat, att i alla händelser påginge ett sådant förhållande, som nu är ifrågasatt att legalisera, att man redan nu säljer delar af skogen och af jorden. Då den saken, antager jag, icke torde hjelpas upp genom ett afslag å förslaget, och då jag dessutom i detta förslag ser en sak, som jag anser vara af allra största vigt, nemligen att jordomsättningen blifver allt lättare och lättare, att jorden kommer allt mera i händerna på flera personer, än den nu är, och då denna lag, såvidt jag kan förstå, för det öfriga Sverige kommer att verka ytterst gagneligt i socialt och ekonomiskt afseende, kan jag trots mina betänkligheter i förutnämnda fallet icke annat än yrka bifall till förslaget, och jag gör det särskildt i denna punkt, som är en hufvudpunkt, dervid anslutande mig till utskottets förslag.

Herr statsrådet Annerstedt: En föregående talare har sagt, att utskottets förslag skulle hafva en fördel framför Kongl. Maj:ts deri, att en jordegare, som fått en spekulant å någon del af sitt hemman, kan sälja denna del, och sedermera kan köparen begära egostyckningsförfarandet, hvaremot det kongl. förslaget skulle hafva allenast den tillämpningen, att en egare, som vill utstycka "hela" sitt hemman i olika delar, skulle begära samma förfarande. Men det synes mig kunna deremot erinras, att den naturliga gången i det af den ärade talaren framstälda fallet är, att den jordegare, som funnit en spekulant på en viss ega, gör upp ett vilkorligt aftal med denne. Den förstnämnde begär derpå att få egostyckningsförfarandet genomfördt, i fråga om den ega, som den andre vill inköpa, och när inga hinder för egostyckning möta, får han fastställelse, och sedermera blifver köpet fullbordadt

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

och liqvid sker. Så går man till väga i stad, då frågan gäller en tomt, som skall frånstyckas en större. Under vilkor att tomten blifver afstyckad, afslutas köpet och liqviden derför erlägges, sedan styckningen fastställts af vederbörande myndigheter. På samma sätt skulle det kunna gå till på landet, så att äfven om den paragraf, som utskottet tillagt, blir utesluten, vinnes i realiteten samma fördel med den nya lagen. Skilnaden blir endast, att enligt Kongl. Maj:ts förslag egostyckningsförfarandet först genomföres i fråga om den egolott, hvarå spekulant finnes och köpeaftalet sedermera fullbordas. Skulle likväl utskottets förslag icke vara förenadt med några olägenheter, kunde man gerna acceptera det. Jag tror dock, att det, betraktadt från civilrättslig synpunkt, skall medföra icke obetydliga olägenheter. Det förhåller sig väl så, att högsta domstolen icke egentligen framstält några direkta anmärkningar mot 3 § i utskottets förslag eller, rättare sagdt, mot de bestämmelser i de äldre förslagen, som motsvara denna §. Men högsta domstolen gjorde dock den generella anmärkning, att för att icke olägenheter skulle uppkomma, borde det formella förfarandet vid egostyckning i förevarande fall förses med sådana bestämmelser, hvarigenom dessa olägenheter förebyggdes. Och åtminstone en af ledamöterna påpekade, hvad af utskottet icke iakttagits, att man borde tillåta egaren af en lägenhet, beträffande hvilken egostyckningsförfarandet är ifrågasatt, att genom egoutbyte få sådana olägenheter afhjelpta, som förhindrade fastställelse af egostyckningen. Detta är naturligtvis en ganska vigtig omständighet, som talar för, att utskottets förslag, sådant det formulerats, icke är utan sina olägenheter. Jag vill derjemte påpeka, att i afseende å andra bestämmelser framhållits, att för egostyckning af en viss redan förut såld ega passa icke alla de föregående paragraferna i afseende å förfarandet såväl som de göra efter Kongl. Maj:ts förslag. Det är derjemte att observera, att på det sätt, som utskottet tänkt sig egostyckningsförfarandet, såsom efterföljande försäljningen, kommer att i många fall upphäfvas en af de väsentligaste fördelarna af laga skifte, den sammandragning af egor, som derigenom med stor kostnad och mycket besvär blifvit för landet i dess helhet åstadkommen. Såsom bekant får ej utan särskildt medgifvande mer än tre skiften i rikets södra och mellersta delar tilldelas hvarje delegare vid laga skifte. Om nu en person skulle vilja kringgå detta, kan han först göra upp aftal på huru många egoparceller inom skifteslaget han behagar, så blifver han egare af dem; sedan begär han egostyckningsförfarandet och får detta visserligen afslaget, men egare förblifver han till de spridda egostyckena. På samma sätt, om han förvärfvar egor af den beskaffenhet, att skiftesstadgans föreskrift om egofigurernas lämpliga gränser och deras möjlighet att begagnas för jordbruksändamål icke äro iakttagna, kan ej heller egostyckning medgifvas, men äfven i detta fall förblifver han egare till dessa olämpliga egofigurer. Denna 3 § och det tillvägagående, hvartill denna paragraf gifver anledning, åstadkommer, att vi i landet få en klass jordegare, som visserligen äro fullständiga egare till sin jord, men sakna det skydd för sin eganderätt, som beviljad lagfart medför, och den möjlighet att inteckna jorden, de ega. Det kan väl icke vara lämpligt att utan trängande behof

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

tillskapa en sådan klass af jordegare; och det förefaller mig, som dessa jordegare i längden icke skola finna sig synnerligen väl af ett sådant tillstånd. Det vore väl bättre att ordna förhållandet så, att den, som ville sluta aftal med en annan om försäljning af jord, först finge egostyckning på den ega, som den andre vill köpa.

Af dessa skäl anhåller jag, att kammaren ville, med bifall till Kongl. Maj:ts proposition, afslå utskottets förslag till ändring deri. Ehuru Andra Kammaren redan antagit 2 och 3 §§ efter utskottets förslag, framställer jag min anhållan, och detta icke så mycket för att få ändring i dessa 2 och 3 §§, utan i hopp, att, om kammaren antager 2 och 3 §§ efter den af Kongl. Maj:t föreslagna lydelsen och sedermera äfven den 20 § i den lydelse, som Kongl. Maj:ts förslag innehåller, det sedermera skall kunna finnas en möjlighet att sammanjemka Första och Andra Kammarens beslut. Beträffande nämnda 20 §, synes mig det verkligen vara så angeläget att åstadkomma en ändring i utskottets förslag, att man för detta ändamål väl kan medgifva att sammanjemkningsvis antaga 2 och 3 §§ i den af utskottet föreslagna lydelsen.

På dessa hufvudskäl anhåller jag vördsamt, att kammaren ville antaga 2 och 3 §§ i den form, Kongl. Maj:t föreslagit.

Herr Crusebjörn: Jag begärde ordet med anledning af de betänkligheter, som uttrycktes af en föregående talare i afseende å förhållandena i Norrland i händelse af bifall till detta förslag.

Då jag representerar denna bygd, får jag meddela, att opinionen såväl bland sågverksegare som bland allmogen går i den rigtningen, att den påfordrar en sådan egostyckning, som länge nog varit påtänkt. Det vore nog bra, om hemmanens jordbruk kunde vara förenadt med skogsbruk, såsom man tänkt sig saken vid den afvittring, som der uppe skett. Men litet hvar vet, huru skogens värde har gifvit anledning till, att de mägtiga sågverksbolagen mer och mer sökt på ett eller annat sätt förvärfva densamma. Till en början skedde det genom köp af skog till vissa dimensioner och på vissa år; men, ty värr, detta var icke någon lycklig sak för hemmansegaren. Sedermera skedde det dock på ett sätt, som blef ännu mera ödesdigert för honom, nemligen så, att bolaget började köpa hemmanen i dess helhet i stället för att blott inlåta sig på skogsarrende på vissa år. Dessa skogsköp hafva utvecklat sig i en ganska betydlig grad särskildt i Vesterbotten och fortgå år från år på ett sådant sätt, att det väckt uppmärksamhet såväl i Vesterbottens läns landsting som äfven inom Riksdagen. Landstinget har aflåtit en underdånig framställning rörande denna sak till Konungen och likaså har Riksdagen gjort, såsom vi alla veta. År 1893 hade dessa hemmansköp gått så långt, att i en socken i Vesterbotten hade hälften af skattetalet blifvit inköpt af bolagen; i en annan socken, Åsele socken, hade icke mindre än en tredjedel af all skattejord blifvit af bolagen inköpt; i öfriga socknar äro förhållandena ännu icke så långt gångna som i dessa två, men likväl äro de på väg att blifva sådana. Gör man nu ingen förändring i det bestående förhållandet i den rigtning, att bolagen kunna lättare förvärfva eganderätt till skogen

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

med uteslutande af sjelfva inegorna, är fara värdt, att inom några år största delen af de hemman, som ega någon skog af värde, skall vara i bolagens händer.

Uti det utskottsbetänkande inom landstinget, som låg till grund för landstingets underdåniga framställning rörande dessa hemmansköp, finner man följande uttalande, som jag skall taga mig friheten uppläsa. Sedan utskottet framhållit de vådor, som äro förenade med att den sjelfegande allmogen förvandlas till arrendatorer och att bolagen låta sina arrendegårdar förfalla såväl i byggnadsväg som i afseende å jordbrukets skötsel, kommer utskottet till följande uttalande: "att söka hjelp mot detta onda bör vara landstinget angeläget, men att föreslå hjelpmedlen torde kanske icke komma landstinget till. Utskottet har emellertid tänkt sig, att ifrågavarande olägenheter skulle kunna i någon mån förekommas, om sådan ändring i gällande lagar företoges, att frånskiljandet af skogen från inegojorden blefve underlättad, så att jordegaren kunde sälja sin skog, men behålla sin inegojord och således fortfara att vara sjelfständig jordegare. En dylik åsigt lär äfven den s. k. jordbrukslägenhetskomitén hafva uttalat."

Vi finna således af dessa af landstinget godkända motiv, att landstinget uttalat den meningen, att en sådan egostyckningslag, som nu föreligger, är af gagn för ordnandet af förhållandena i Vesterbotten. Och länsstyrelsen derstädes har varmt tillstyrkt den föreliggande författningen på grund af den kännedom, länsstyrelsen har om förhållandena i detta afseende. Befolkningen ser äfven med mycken oro, huru den ene hemmansegaren efter den andre förvandlas till arrendator; och det är intet tvifvel om, att dessa arrendatorers ställning är mycket dålig. Visserligen betala de inga höga arrenden, men då jordbruket icke är en så lofvande näring i dessa trakter, hafva de icke det intresse, som medföljer eganderätten, och jordbrukets utveckling blifver sålunda icke stor; framför allt hafva hemmansinnehafvarne, sedan de förlorat eganderätten, icke längre att lita sig till sina barns intresse att stanna hemma och biträda vid jordbruket. Återigen, få de behålla eganderätten till jorden, hafva de ett intresse, som fortfarande gör, att de arbeta på jorden, och det kan hända, att de tider icke äro långt aflägsna, då detta arbete blifver mera fruktbärande än det, som af många hemmansegare, som hafva sin skog qvar, nu nedlägges på jordbruket, enär dessa mest lita till att kunna sälja skog så länge de hafva någon sådan. Det går icke såsom man tänkt sig, då man anser sig hafva ordnat så väl. Menniskorna äro icke sådana. De se icke så långt in i framtiden. De låta sålunda sitt intresse stanna vid det, som ligger dem närmast, hvarigenom de lättast kunna förvärfva sig kontanta inkomster. Huru allvarsamt det än är, att skogen kan gå från hemmanen, tror jag ändå, att det intresse, som derefter hos befolkningen kan komma att verka för sjelfva jordbruksnäringen, då man ser, att man endast har den att lita sig till, skall motväga förlusten af skogen. Å andra sidan kan man icke förutsätta annat, än att skogskulturen blifver bättre tillgodosedd, då skogen kommer i sågverksbolagens ego. Nu hafva emellertid förhållandena, såsom jag nyss visat, utvecklat sig så långt, att så stor del af hemmanen är uti sågverks-

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

bolagens ego, att mycket jordbruk inom länet derigenom blifver tillbakasatt för sågverksbolagens intressen. Men man hoppas, att, sedan denna egostyckningslag blifvit fastställd, flertalet af bolagen skall vara redo att låta afstycka sjelfva gårdarna med inegor och nödig husbehofsskog och att derigenom klassen af sjelfegande hemmansegare återigen skall utvidgas. Och jag har hört så många uttalanden i den rigtningen af sågverksegarne sjelfve, att jag icke betviflar, att så kommer att ega rum till fromma för det hela.

Hvad nu angår frågan, huruvida utskottets eller Kongl. Maj:ts förslag här är att föredraga, vill jag visst icke inlåta mig på ett uttalande om hvilketdera är formelt rigtigast. Men så mycket tror jag mig känna skaplynnet hos den jordegande befolkningen uppe i Norrland, som består nästan uteslutande af allmoge, att, har man icke alldeles klart för sig, att en försäljning kommer till stånd, eller har man icke aftalat redan på förhand med en köpare om försäljning af ett stycke odlingsmark etc., utan skall man först företaga sig denna egostyckning och bestrida dermed förenade kostnader, så är jag säker på, att egostyckning sällan skall komma till stånd. Ty allmogen är så trög och så försigtig och så rädd för kontanta utgifter, att har han icke full säkerhet för att köpet kommer till stånd, kommer i allmänhet icke en bonde att på förhand göra egostyckning för att sedermera möjligen få sälja hvad han styckat utaf. Jag tror således för min del, att, för att denna bestämmelse om egostyckning skall blifva fullt fruktbärande, utskottets förslag är att föredraga.

Herr Forssell: Lagutskottet har i 3 § inryckt bestämmelse om rätt till egostyckning äfven i det fall, att sådant hemman, som i 2 § omförmäles, öfvergått genom köp till annan person, och har tydligen föreställt sig, att utskottet derigenom i detta rättsinstitut infört en nyhet, som icke förekommer i det kongl. förslaget. Jag ber utskottet om ursäkt, men för mig har det varit omöjligt att uppfatta denna nyhet. Det är fullkomligt rigtigt, som utskottet har sagt, att den metod för hemmansklyfning, hvilken i 3 § är beskrifven, är den, som antagligen oftast kommer till användning. Men så vidt jag kan finna, är uti det kongl. förslaget intet förbud eller hinder mot en egostyckning just af den art, som i 3 § enligt utskottets förslag närmare beskrifves. Det kongl. förslaget säger blott, att "under enskild egande-rätt varande hemman, som får klyfvas, må ock styckas i två eller flere lotter sålunda, att viss till gränserna bestämd egovidd utlägges till hvarje lott och hemmanets mantal derefter mellan lotterna fördelas", men äfven efter denna definition på egostyckning möter det intet hinder för hemmanets egare att först uppgöra köpeaftal om egande-rätten till vissa lotter och att sedan låta verkställa den lagliga förrättning, som är nödig för besittningsrättens ordnande. Den enda verkliga skilnaden mellan det kongl. förslaget och utskottets synes mig således ligga deri, att Kongl. Maj:ts förslag endast medgifver *hemmansegaren* rätt att påkalla hemmansklyfning, under det att utskottet har utsträckt denna rätt till egarne af de försålda egolotterna. För min del kan jag icke finna, att någon olägenhet uppkommer af att

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

tilldela delegare i det genom köpeaftal styckade hemmanet rätt att påkalla den lagliga styckningen, och derför saknar jag egentlig anledning att motsätta mig utskottets utförligare beskrifning i 3 § på det förfarande, som äfven enligt det kongl. förslaget måste anses vara tillåtet, åtminstone icke förbjudet. Det är mycket rigtigt, såsom en talare redan yttrat, att i alla de fall, då flere delegare uppträda vid styckningsförfarandet, så invecklas visserligen icke styckningsförrättningen, men de eganderättsförhållanden som uppstå, i fall denna förrättning går om intet. Styckningsförrättningen är enligt min åsigt fullt lika enkel i det ena fallet som i det andra. Landtmätaren och gode männen få icke svårare att afgöra, huruvida den föreslagna styckningen öfverensstämmer med lag eller icke derför att hemmansegaren beredt sig genom ett aftal med vissa köpare. Men om landtmätaren och gode männen förklara, att den styckning, hvarom aftal är träffad, är så olämplig, att den icke kan vinna laga fastställelse, då kunna visserligen de civilrättsliga förhållanden, hvilka sedermera uppkomma, blifva ganska invecklade. Dermed hafva vi dock, såvidt jag förstår, intet att göra i 2 och 3 §§, hvaremot svårigheterna lära framträda i lagen om ändrad lydelse af förordningen angående lagfart af fast egendom, der utskottet har gått vida längre än Kongl. Maj:t, i ty att enligt Kongl. Maj:ts förslag ingen föreskrift är gifven derom, att lagfart skall vägras, då egostyckning blifvit vägrad, en bestämmelse, som deremot finnes intagen i utskottets förslag och som möjligen kan medföra åtskilliga förvecklingar. För min del har jag intet emot att biträda den 3 §:s lydelse, sådan den nu är affattad, lemnande derhän, huruvida det kan hänföras till den parlamentariska taktiken att antaga Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt för att vid en blifvande sammanjemkning släppa detsamma.

Herr Unger: I likhet med den föregående talaren vill äfven jag förorda bifall till utskottets förslag, och jag tror icke heller, att det ur synpunkten af den parlamentariska taktiken är skäl att, när man har denna åsigt, afstå derifrån.

Hvad herr justitieministern invände derom, att, om utskottets förslag antoges, det skulle kunna blifva så många skiften och oregelbundenheter som helst, beroende på förut träffadt aftal, så tror jag, att detta beror på ett missförstånd, alldenstund i 3 § säges, att egostyckning må ske, derest hinder ej möter uti det rörande upplåtelsen träffade aftal. Skulle aftalet innehålla, att det finge läggas i flera skiften, så möter derför hinder i 8 §, och skulle aftalet innehålla, att det finge läggas i oregelbundna figurer, så lägger äfven samma paragraf hinder derför. Denna anmärkning mot utskottets förslag är, så vidt jag förstår, ej grundad på förhållandena, och då jag icke heller hört någon annan anmärkning, som bör föranleda till att efterskänka de fördelar, som skulle vinnas genom antagande af utskottets förslag, anhåller jag att till detsamma få yrka bifall.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på de nu förevarande paragraferna yrkats: 1:o) att desamma

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

skulle godkännas, 2:o) af herr *Widmark*, att paragraferna skulle godkännas, dock att, hvad § 2 beträffade, till denna paragraf gjordes ett så lydande tillägg: "I Stora Kopparbergs och Gefleborgs län må egostyckning likväl få ega rum å hemman, som genom storskifte erhållit sitt egoområde bestämdt", samt 3:o) att paragraferna skulle godkännas med den lydelse, som af Kongl. Maj:t föreslagits.

Härefter gjordes propositioner jemlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande af paragraferna med den af utskottet föreslagna lydelse vara med öfvervägande ja besvarad.

4—11 §§.

Godkändes.

12 §.

Herr statsrådet Annerstedt: Den af utskottet föreslagna ändring i den 12 §, som motsvarar 16 § i Kongl. Maj:ts förslag, synes mig först och främst i afseende på redaktionen gifva anledning till den anmärkningen, att då i första stycket stadgas, att nyttjanderätt till väg- och grustägt icke må undantagas från fördelningen mellan de särskilda hemmansdelarne, och i andra stycket att jord eller lägenhet, som vid skifte eller egostyckning afsatts såsom för de särskilda hemmanen gemensam, kan tilldelas en af lotterna, så strida dessa bestämmelser mot hvarandra. Förhållandet är nemligen det, att ganska ofta på landet nyttjanderätten till väg- eller grustägt för en hemmansdel just består deri, att jord eller lägenhet vid skiftet afsatts för gemensamt behof, till allmänna vägar inom skifteslaget eller till grustägt för skifteslaget. Den lydelse, utskottet gifvit åt senare stycket af 12 § är derför i behof af en omredigering, hvarigenom denna stridighet de båda styckena emellan blifver afhjelpt, och af denna anledning har äfven 12 § af Andra Kammaren till utskottet återremitterats.

Hvad sjelfva saken angår, hafva vid ärendets föregående behandling inom högsta domstolen åtskilliga ledamöter ganska starkt framhållit olägenheten af att skapa mantal inom samma skifteslag med olika rättigheter. Sedan någon tid gått, måste ett sådant förhållande ovilkorligen gifva anledning till missuppfattning och stridigheter delegarne emellan, med deraf följande rättegångar, hvarför dessa ledamöter inom högsta domstolen påyrkat, att såsom en allmän regel utan undantag skulle i lagen intagas den grundsats, som innehålles i 16 § af Kongl. Maj:ts förslag. På detta skäl vågar jag i främsta rummet yrka, att paragrafen måtte antagas enligt den lydelse, den har uti 16 § af Kongl. Maj:ts proposition, men derest detta yrkande icke skulle af kammaren bifallas, antager jag, att någon af lagutskottets ledamöter yrkar paragrafens återremitterande.

Herr Hasselrot: Endast ett par ord med anledning af den siste talarens anmärkning.

Jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att första stycket af 12 §

icke afser afgäld från för alltid afsöndrad lägenhet, utan *del* i afgäld från sådan lägenhet, och utskottet har formulerat paragrafen sådan, som den är enligt anvisning af högsta domstolen vid förslagets granskning der. Om en afsöndrad lägenhet i sin helhet hör till det hemman, som styckas, finnes icke något hinder för att till en af lotterna lägga hela afgälden, men om ett sådant hemman icke har hela afgälden, utan blott en del, torde det ofta leda till oreda och trassel att till en af lotterna lägga den qvotdel af afgälden, som hör till hemmanet. Det är i sådant fall enklare att anse denna andel af afgälden såsom en förmån, hvilken följer med hemmanet i dess helhet. Jag har velat påpeka, att det här gäller blott en del af afgälden. Är afgälden uteslutande tillhörande det hemman, som styckas, kan den läggas till en af lotterna.

Herr Dickson: Jag ber att få instämma i yrkandet om återremiss och ber särskildt att få påpeka önskvärdheten deraf, att orden "i afgäld från för alltid afsöndrad lägenhet" måtte från första momentet nedflyttas till det andra. Afgäld från för alltid afsöndrad lägenhet är i allmänhet ytterst obetydlig, och det skulle leda till olägenheter å ömse håll, om den skulle delas på flera olika hemmansdelar. Man kan i detta afseende tänka sig det förhållandet, att parterna önska, att mantal skall åsättas densamma, och då blir det svårigheter, om mantalet skall jemkas på flera hemmansdelar.

Jag yrkar återremiss.

Herr Hasselrot: På de skäl, som chefen för justitiedepartementet anfört, ber jag att få instämma i hans senare yrkande, nemligen om återremiss.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas med den af Kongl. Maj:t föreslagna lydelse, dels ock att paragrafen skulle visas åter till utskottet.

Efter framstälda propositioner blef paragrafen visad åter till utskottet.

13—17 §§.

Godkändes.

18 §.

Herr Helander: I afseende på denna § är det endast beträffande de två sista raderna, hvilka hafva lika lydelse i Kongl. Maj:ts och utskottets förslag, som jag vill yttra några ord, alldenstund jag rätt mycket sysselsatt mig med frågor, som gälla mantalets fördelning.

Vid 1890 års riksdag väckte jag motion om exakta mantalsbråks utbytande mot decimalbråk eller, kanske rättare uttryckt, deras ut-

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

bytande mot hela, högst 3-siffriga tal, hvilka man antager hafva en gemensam divisor i talet 1,000. Denna motion förklarades icke böra föranleda till någon Riksdagens åtgärd på den grund, som jag vill minnas, att man ansåg mantalet såsom fördelningsgrund för allmänna utskylder dåmera icke ega samma betydelse som förut. Jag skall icke uppehålla mig vid den saken nu, eller huruvida mantalet *i det hänseendet* numera har en annan betydelse; men det lär väl ändå litet hvar inse, att om detta lagförslag vinner bifall, får mantalet icke blott samma betydelse som förut, utan långt derutöfver, härledande sig deraf, att mantal då komme att åsättas hvarje från hemman genom egostyckning afskild del, hvarom alla de vederbörande, hvilka öfver lagförslaget yttrat sig, haft allenast en mening, nemligen att det blir nödvändigt att åsätta mantal på hur liten del som helst. Hvad den saken beträffar, har emellertid endast den komité, som handlagt detta ärende, insett nödvändigheten utaf att vid egostyckning använda decimalbråk. Komitén antog dervid, att bråket borde innehålla 4 decimaler. Jag föreslog i min nyssnämnda motion blott 3 decimaler, men jag kunde då icke föreställa mig, att man skulle komma att utsträcka mantalsfördelningen i så hög grad, som nu är föreslaget. Hade jag kunnat föreställa mig detta, så hade nog äfven jag föreslagit 4 decimaler. Innan jag går vidare för att visa, hvarthän det leder att i ifrågavarande fall icke använda decimalbråk, skall jag först meddela några siffror ur min åberopade motion för att ådagalägga, hur det förhåller sig med mantalsbråken för en mängd hemman i vårt land.

I denna min motion meddelade jag den uppgift, att bland en stor mängd mantal — sannolikt uppgående till många tusental, hvarå jag anförde exempel från flera län, upptagande åtskilliga sidor i motionen — förekommo, bland andra, följande i Örgryte socken af Göteborgs län:

Gårda, som hade 67 delegare, bland hvilka en delegare hade så litet mantal som $\frac{1821}{749580}$.

Kallebäck Mellangården, S. B. Svenssons mantal var $\frac{1497006637501}{1248505511872}$.

Krokslätt Kongegården om $\frac{887011}{1022560}$ mantal hade 24 delegare, bland hvilka A. F. Eriksson: $\frac{1226542647 53}{1695711657024}$ mantal.

I Malmöhus län förekom:

Stora Svedala n:o 13 med följande mantalsbråk: $\frac{326480046 52}{1621160576343}$.

Flädie n:is 6 och 9: $\frac{16013809}{443494440}$, o. s. v.

Summan af Jemtlands läns alla skattehemman under hvartdera af åren 1881 och 1883 utvisar ett mantalsbråk med 32 siffror i både täljare och nämnare. Om hela hemmantalet divideras i länets hela areal, så utvisar i detta bråktal hvarje qvadrilliondel en sådan ytterlig noggranhet som ungefärligen 200-hundra-tusen-milliondelen af en qvadratlinie, antagligen så pass som tusen-milliondelen af det hål, som med den finaste synålspets kan åstadkommas.

Återgående till frågan om vederbörandes yttranden öfver ifrågavarande del af lagförslaget, och dervid i främsta rummet det, som afgifvits af landtmäteristyrelsen, som lärer uppstält ett särskildt förslag, har detta blifvit åberopadt af åtskilliga länsstyrelser, hvilka förklarat, att de funnit landtmäteristyrelsen hafva visat olämpligheten af att vid

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

mantalsstyckning använda decimalbråksräkning. Jag är af en alldeles motsatt åsigt, och anser, att styrelsen icke i ringaste mån bevisat hvad som skulle visas. Styrelsen anför såsom skäl, bland annat, att begränsningen af det bråk, hvartill hemmanet skall delas, lättare kan ske med vanligt bråk än med decimalbråk, och anför styrelsen såsom exempel härå $\frac{1}{64}$-dels mantal. Detta bråk borde, såsom afslutadt, uttryckas med 0,015625, hvarigenom man således skulle få ett tal med 7 siffror. Men gälde det blott att uträkna hvad som belöper på $\frac{1}{64}$ mantal efter ett visst belopp för helt sådant af exempelvis 64 kronor, så lärer ingen vara så oförståndig att först till decimalbråk förvandla nämnda exakta mantalsbråk, då det ju är vida lättare att finna resultatet genom att dividera beloppet med 64. Använder man dock undantagsvis decimalbråket, erforderligen reduceradt, så finner man, att, då i förra fallet på denna hemmansdel belöper 1 krona, beloppet i det senare blir 99,84 öre, en skilnad af $\frac{4}{25}$ öre, hvarå naturligtvis intet afseende bör fästas. Men styrelsen synes icke hafva tänkt sig, att det kan förekomma andra än så ofantligt enkla bråk som $\frac{1}{64}$-del. Hädanefter, om styckning skall ske på sätt som är föreslaget, lär det blifva en slump, om man någon gång annat än helt undantagsvis får ett så enkelt bråk som detta. Deremot förekomma bråk med 15 till 16 siffror i både täljare och nämnare, och man kan få ett tal, som gör exempelvis 9,487-delen af ett dylikt mantalsbråk. Att räkning med sådana exakta bråk föranleder ett alldeles ofantligt arbete med hela saken, torde väl för hvar och en vara tydligt. För att återkomma till det exakta bråktal, som styrelsen exempelvis uppgifver, nemligen $\frac{1}{64}$-del, så erfordras icke, att detta uttryckes med en nolla såsom helt tal och sex decimaler, d. v. s. 7 siffror, utan går det förståndigtvis till så, att icke blott hela talet 0, utan äfven nästföljande nolla jemte de båda sista siffrorna bortfalla, då således blott tre siffror, eller talet 156, står qvar, en i sjelfva verket ganska enkel operation. Märkvärdigt nog tillägger styrelsen, att de exakta bråktalen borde göras liknämniga med fyra siffror i nämnaren. Hvilket oerhördt arbete, som skulle vållas af en sådan räkneoperation, kan man dock tänka sig, om tillämpning skulle ske med bråktal bestående af bortåt tjugu siffror i täljare och nämnare, hvarefter ifrågakommande fördelningsbelopp skulle multipliceras med täljaren och divideras med nämnaren, då åter, med användande af decimalräkningen endast en enkel multiplikation erfordras. I förra fallet kan man nödgas använda dagar för att erhålla resultatet; i det senare endast en eller annan timme. Härom kan man få något begrepp af följande exempel:

Ibland en stor mängd hemmanslotter med mantalsbråk innehållande ända till 20 siffror, eller derutöfver, i nämnare och täljare, kan tagas såsom exempel en nyss nämnd hemmanslott uti Örgryte socken af Göteborgs län, som har följande mantalsbråk, nemligen $\frac{12265426475 3}{16957116570 24}$.

Om man antager, att denna hemmanslott har en areal af 67 $\frac{1}{2}$ tunnland och att från denna skulle skiljas 6 kappland, så utgör, efter arealen räknadt, frånskilda delen $\frac{1}{360}$ af hemmanslotten ostyckad eller $\frac{1226542647 53}{6104561965286 40}$ mantal. För att få kännedom om hvad som af hemmanslotten efter styckningen återstår, måste naturligtvis sedermera,

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

från det förra stora bråket det senare afdragas samt vidare på enahanda sätt förfaras vid hvarje derefter följande egostyckning.

Använder man i stället decimalbråk eller, såsom här antages, decimiller, så utgör hela hemmanslotten 723 och den frånskilda delen 2 dylika samt återstoden af hemmanslotten 721 decimiller, hvarigenom räkningsbesväret alldeles ofantligt underlättas utan att resultatet i nämnvärd mån förändras.

Jag nämnde här "*decimiller*". Det beror derpå, att jag i min motion, i enlighet med ett förslag, som förut var framlagdt, benämnt deri förekommande delar af helt mantal för miller eller tusendelar. När det, enligt komiténs förslag, skulle vara fyra decimaler, har detta varit anledningen till hvarför jag användt benämningen *decimiller*, eller tiondedelen af en miller, motsvarande en tiotusendedel af helt mantal. Man kan naturligtvis taga hvilken benämning som helst, men ett ytterligare skäl, hvarför jag valt denna term, är, att uti vårt nya metersystem hafva vi både decimeter och deciliter för att icke nämna centiliter och millimeter o. s. v.

För den händelse, att delar af hemman styckas med användande af decimillertal, under det att andra delar, tills vidare åtminstone, behålla exakta bråk, intilldess att styckning äfven för dem efter hand ifrågakommer, lemnas följande exempel, som torde utvisa, att detta sammanställande af olika bråkberäkningar icke medför någon svårighet, hvarvid nuvarande bråktalen äro hemtade från ett hemman i Önnums socken af Skaraborgs län, samt de två sista bråken förvandlade till decimillertal. Vidare antages, att ett belopp för *helt* mantal skall utgå med 1,000 kronor, således för ifrågavarande $\frac{1}{2}$ mantal med 500 kronor.

Nuvarande bråktal.	Decimillertal.	Beloppet 500 kronor, fördeladt.
$\frac{7}{34}$	(2059)	205: 88.
$\frac{91}{1020}$	(892)	89: 22.
$\frac{1}{102}$	(98)	9: 80.
$\frac{1}{60}$	(167)	16: 67.
$\frac{1}{126}$	(79)	7: 94.
$\frac{1}{101}$	(99)	9: 90.
$\frac{1}{70}$	(143)	14: 29.
$\frac{2}{77}$	(260)	26: 00.
$\frac{2104061562897}{15618742347562220}$	134	13: 40.
$\frac{16690616822239 49}{15618742347562220}$	1069	106: 90.
Summa $\frac{1}{2}$ mantal	5000	500: —

Denna uppställning torde visa, att genom förfarandet lättnad, men icke svårighet, beredes. Efter uträkning med de två stora *exakta* bråken hade beloppen blifvit 13: 41 och 106: 91 i stället för 13: 40 och 106: 90.

Om hemmanets 8 öfriga delar (med exakta bråken) qvarstå ostyckade, fördelas på dem, efter innehafvande mantal, skilnaden emellan hela beloppet 500 kronor samt 13: 40 + 106: 90 = 120: 30, eller 379 kronor 70 öre.

Enligt min åsigt vore det förvillande, om orden "mantalen skola

jemkas till så beqväma tal ske kan" skulle komma att qvarstå utan något närmare förklarande tillägg, ty då det förut i denna 18 § heter, att, om vid förut verkställd landtmäteriförrättning skett gradering, som af sakegare godkännes, denna gradering skall lända till efterrättelse vid mantalets fördelning, så är derigenom ock en sådan grund redan i dylika fall bestämd, som icke tillåter jemkning till beqväma tal och som på samma gång väsentligen ökar antalet af mångsiffriga bråktal.

Det synes mig derför, som skulle det vara lämpligt, om till orden "mantalen skola jemkas till så beqväma tal ske kan" lades: "till vinnande af hvilket ändamål helt mantal antages vara deladt i 10,000 delar, kallade decimiller, hvilka tecknas såsom hela, högst fyrsiffriga tal. Under antagande, att styckning aldrig sker till mindre delar än hela decimiller, skall hvad som understiger en sådan räknas för hel, så att aldrig delar af decimiller förekomma." Härigenom skulle man aldrig behöfva använda några bråktal, utan alltid hela tal. Hvarför jag föreslår, att äfven del, som är mindre än en decimiller, skulle räknas som hel, kommer deraf, att det redan är beslutadt, att styckning får ske huru långt som helst. Upplysningsvis bör jag nämna, att, om styckning sker till en decimiller, storleken af denna tiotusendel af helt mantal, under antagande att mantalets hela areal utgör 1000 tunnland — som bör kunna antagas såsom varande ett medeltal för riket — blott utgör 3,2 kappland, efter arealen räknadt, d. v. s. ungefärligen dubbla golfytan i denna sal, under hvilken areal man väl näppeligen kan anse delen tillräcklig, för att, såsom det heter, bereda mindre bemedlad förmånen af eget jordbruk.

På sätt redan blifvit nämndt, skulle likväl härigenom hinder icke möta för styckning till än mindre del, fast sådan borde såsom hel decimiller beräknas, något som, med hänseende till den obetydliga arealen, icke kan hafva nämnvärd betydelse.

Jag skulle under andra förhållanden ej ifrågasatt något tillägg, men när nu åtskilliga andra §§ blifvit återremitterade, så skall jag be, att äfven denna 18 § blir till utskottet återförvisad.

Herr Hammarskjöld: Den siste ärade talaren har yrkat på, att i denna § skulle införas bestämmelse om att mantalsfördelningen skulle ske efter decimalsystemet. Jag inlåter mig icke på frågan, huruvida en öfvergång till decimalsystemet i afseende på mantalet är önskvärd eller icke. Det är alltför möjligt, att den det är. Men det lär väl ej böra bli fråga om att i en författning sådan som denna göra förändringen såsom partiel, innan allmän bestämmelse gifvits, att mantalet hädanefter i Sverige skall beräknas efter decimalsystemet. Att göra det i denna författning, vore enligt min mening att föra in bestämmelsen på ett ställe, der den icke har sin plats. Jag hemställer om bifall till paragrafen, sådan den är föreslagen.

Herr Helander: Med anledning af den föregående talarens yttrande, vill jag fästa uppmärksamheten på hvad som redan blifvit antydt, eller att jag för sex år sedan försökt få en allmän bestämmelse uti ifrågavarande hänseende till stånd, fast då utan framgång, samt

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

att det synes mig icke vara främmande för saken, att närmare bestämmelse lemnas i en så väsentlig del af frågan som den af mig framhållna. Jag vidhåller derför mitt yrkande om återremiss.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med derunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande af den nu föredragna paragrafen samt vidare på densammas återförvisning till utskottet, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

19 §, 2 kapitlets öfverskrift och 20 §.

Godkändes.

21 §.

Herr Asker: Då lagutskottet i nu föreliggande § ifrågasatt borttagandet af bestämmelsen derom, att afhandling rörande jordafsöndring för alltid skall ingifvas till Kongl. Maj:ts befallningshafvande, men bibehållit bestämmelsen i § 22 derom, att, när afsöndring ensam eller tillsammans med hvad redan kan vara från hemmanet för alltid afsöndradt utgör mer än $\frac{1}{5}$ af dess egoområde, det skulle ankomma på Konungens befallningshafvande att sådant tillåta, kan jag för min del icke finna detta fullt konseqvent, ty antingen bör frågan i dess helhet underkastas Konungens befallningshafvandes bedömande eller ock synes mig frågan i samma omfattning böra hänskjutas till domstols afgörande. Jag är för öfrigt fullt öfvertygad om, att mera ordning och reda skulle vinnas i jordafsöndringsförhållandena, derest Kongl. Maj:ts proposition i denna del bifölles, än om utskottets förslag antoges. Och hvad särskildt beträffar åsättande af namn och nummer på en afsöndrad lägenhet, måste detta blifva lättare för den, som eger tillgång till jordeboken än för den, som endast har lagfartsboken till ledning för frågans bedömande.

Då härtill kommer, att jag befarar, att kostnaderna ingalunda, på sätt utskottet förmenar, skulle blifva mindre, utan snarare större genom att frågan behandlades af domstol, får jag vördsamt hemställa om bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna punkt.

Herr statsrådet Annerstedt: Under det att de föregående ändringar i den kongl. propositionen, som af utskottet föreslagits, alla varit af den beskaffenhet, att, om också olika meningar om deras lämplighet kunna förekomma, man dock, då kammaren beslutit den lydelse, utskottet föreslagit afvikande från den kongl. propositionen, kan finna förslaget ändock godt och acceptabelt, komma vi nu till en af utskottet föreslagen ändring, om hvilken detta omdöme endast med största tvekan kan afgifvas, om det ens är möjligt att derom afgifva något sådant omdöme.

Här har utskottet ifrågasatt, att i stället för det af Kongl. Maj:t föreslagna tillvägagåendet, att afsöndringens beskaffenhet skulle pröfvas

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

af Kongl. Maj:ts befallningshafvande, innan lagfartsfråga af häradsrätten beviljas å afsöndringen, Kongl. Maj:ts befallningshafvande skulle skiljas från all befattning med ärendet utom i det undantagsfall, att det vore fråga om att afsöndra mer än $\frac{1}{5}$ af egoområdet. Nu kan man genast anmärka, att det är en inkonseqvens att, då man borttagit Kongl. Maj:ts befallningshafvandes befattning med ärendet i öfrigt, hafva bibehållit den i denna särskilda punkt. Är häradsrätt den tjenliga myndigheten att pröfva afsöndringens befogenhet i samtliga de hänseenden, som af utskottet antagits, borde den äfven i alla afseenden vara det och således en motsvarande ändring vidtagas i den efterföljande paragrafen.

Utskottet har gått så långt, att det till och med till domstolarne öfverflyttat pröfningen af afsöndringar från de under stadgad åborätt upplåtna hemman, en pröfning, hvarvid Konungens befallningshafvande efter Kongl. Maj:ts förslag är bibehållen och som väl svårligen kan ifrågakomma att från Konungens befallningshafvande öfverflytta på domstolarne. Och skälet till den genomgripande förändring, som af utskottet föreslagits, är icke annat än det, att utskottet anser, att kostnaderna skulle minskas genom det af utskottet föreslagna tillvägagåendet. Men det förhåller sig tvärtom. Det är ej svårt att ådagalägga, att kostnaderna bli större genom det af utskottet föreslagna tillvägagåendet än genom det kongl. förslaget, och detta så mycket mera, som det ej möter det ringaste hinder för Riksdagen att besluta, att i jordafsöndringsmål Konungens befallningshafvandes expeditioner skola befrias från stämpel. Detta synes i teoretiskt afseende vara helt berättigadt, då Konungens befallningshafvandes befattning med ärendet sker, icke för den enskildes skull, utan för det allmännas räkning i ändamål att upprätthålla ordning och reda i jordegandeförhållandena. Deremot kommer helt visst lösen för domstolens protokoll och karta fortfarande att utgå och svårligen torde särskildt för dylika lagfartsärenden kunna ifrågasättas något undantag från expeditionstaxans föreskrifter angående lösen. Tänker man på våra häradsrätters organisation, skall man lätt inse, att det af utskottet förordade förfarandet i de flesta fall skall medföra, att det blir ej blott en expedition, som den rättsökande får lösa, utan det kan bli två eller flere. Ty det lär ofta förekomma, att lagfartssökanden ej från början har med sig sina papper så fullständigt, att ansökningen kan bifallas, utan att det erfordras företeende af någon handling utöfver dem som af sökanden ingifvits. Och fattas det minsta, kan påföljden från häradsrättens sida ej bli annan än den, att ärendet uppskjutes och sökanden förelägges att anskaffa felande handlingar till ett annat rättegångstillfälle — och så genast ett nytt protokoll! Då nu dertill kommer, att Konungens befallningshafvande i sitt närmaste granskap och under sig har förste landtmätaren och länets landtmäterikontor, torde lätt inses, huru mycket lättare pröfningen af afsöndringsväsendet blir för Konungens befallningshafvande i de afseenden, pröfning skall ifrågakomma, än för häradsrätten, som hos sig icke har några andra handlingar från början att tillgå än sitt lagfartsprotokoll. Det har derjemte redan påpekats, att bestämmandet af afsöndringens namn och nummer är en åtgärd, som till följd af sjelfva sin natur

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

tillhör Konungens befallningshafvande, hvilken har befattning med jordeboken, en befattning, som icke tillkommer häradsrätten.

På alla dessa skäl vågar jag vördsamt hemställa, att kammaren måtte med afslag å utskottets hemställan angående lydelsen af 21 § antaga 20 § i Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Rudebeck: I afseende på behandlingen vid domstol af lagfart rörande jordafsöndringar har hittills inom olika delar af landet ett olika förfarande egt rum. En del domstolar hafva icke beviljat lagfart på afsöndrad lägenhet med mindre än att dessförinnan afgäld blifvit af Konungens befallningshafvande fastställd, under det andra domstolar åter icke tagit hänsyn till den frågan, huruvida afgäld blifvit förut pröfvad och fastställd, utan, oafsedt det förhållandet, beviljat lagfart, då i öfrigt så kunnat ske. För min del har jag tillämpat båda dessa grundsatser, nemligen så, att jag i enlighet med seden i den trakt, der jag först tjenstgjorde som domare, icke beviljade lagfart med mindre än att Konungens befallningshafvande fastställt afgäld, hvilket förfarande jag äfven till en början iakttog i den domsaga, som nu är mig anförtrodd. Men sedan klagan förts öfver en häradsrätts beslut i sådant ärende och dervid af högsta domstolen förklarats, att den omständigheten, att afgäld icke blifvit af Konungens befallningshafvande fastställd, icke, såsom häradsrätten ansett, utgjorde hinder för köparens till afsöndringar rätt att derå erhålla lagfart, har jag förfarit i enlighet med denna af högsta domstolen uttalade åsigt. När jag fick kännedom om detta högsta domstolens utslag och sedermera flere rättsökande inom domsagan hänvisade derpå och meddelade mig, hurusom inom andra domsagor lagfart beviljades utan föregående administrativ åtgärd, och då jag vid närmare öfvervägande ansåg mig kunna gå till väga på detta sätt, som ovilkorligen lände till lättnad för parterna, har jag under de senare åren tillämpat detta senare förfaringssätt. Jag har sålunda derigenom ock varit i tillfälle att bedöma, huruvida olägenheter deraf verkligen uppkomma, och huruvida detta förfarande således är mindre gagneligt för vinnande af nödig reda och ordning än det förra. Men jag får bekänna, att jag icke har något enda fall att åberopa, deri jag funnit, att detta senare tillvägagående vållat olägenheter af betydelse. Om jag hade någon den ringaste tanke på, att genom bifall till utskottets förslag mindre reda och mindre ordning vinnes, än om Kongl. Maj:ts förslag antages, skulle jag vara den siste att förorda utskottets förslag. Men enligt min fulla öfvertygelse kommer det icke att blifva så och allra minst sedan numera bestämmelsen om afgäld borttagits. Deremot kommer tillvägagåendet sålunda att afsöndringen behandlas först hos Konungens befallningshafvande att medföra ganska afsevärda olägenheter för de rättsökande. Det är ju alldeles gifvet, att dessa olägenheter komma att kännas ännu mera på de många orter inom landet, der domstolen hittills utan föregående pröfning hos Konungens befallningshafvande har meddelat lagfart och således ett alldeles nytt tillvägagående skulle tillämpas. Att dessa olägenheter uteslutande skulle bestå i kostnaderna, är icke rigtigt, ty besväret och tidsutdrägten, då två särskilda myndigheter skola anlitas, äro ock afsevärda. Allmogen

drager sig visserligen ofta mest för kostnaderna, och skilnaden deri vid tillämpning af Kongl. Maj:ts eller utskottets förslag är icke så obetydlig, som föregående talare framhållit, ty det är icke endast och allenast protokollskostnad hos Konungens befallningshafvande, utan ganska många andra kostnader, såsom ombuds användande, godtgörelse till landtmätare i de fall, sådan af Konungens befallningshafvande anlitas m. m. Om pröfningen af afhandlingens rigtighet enligt förevarande lag, såsom utskottet föreslår, varder öfverflyttad till domstolarne, har det icke varit utskottets mening, att deraf skulle föranledas en särskild pröfning af domstolen beträffande afsöndringens giltighet enligt förevarande lag och en beträffande lagfartsfrågan, utan det framhölls tydligt i utskottet, att det var i *lagfartsärendet,* som pröfningen äfven i hvad den afsåg afsöndringens giltighet skulle ske, och att således icke denna fråga skulle först afgöras och domstolen deröfver särskildt yttra sig samt sedermera i en särskild paragraf lagfartsfrågan behandlas. Genom ett sådant tillvägagående medgifver jag, att kostnaderna blefve betydligt ökade, och då vore vinsten relativt mindre. Men så har icke utskottets mening varit, utan att i lagfartsärendet båda frågorna skola pröfvas.

När domstolarne hittills kunnat så förfara utan att svårigheter uppkommit, kan jag icke förstå, hvarför domstolarne icke skulle kunna hädanefter utöfva en lika allsidig pröfning. Nu säger man, att Konungens befallningshafvande har bättre kännedom om de förut befintliga afsöndringarna än domstolarne. Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten derpå, att i de län, der domstolarne, utan föregående pröfning hos Konungens befallningshafvande, handlagt dessa ärenden, hafva afsöndringarna icke kommit till Konungens befallningshafvandes kännedom. Men i lagfartsböckerna hos hvarje domstol finnas de intagna, och lagfartsböcker hafva, såsom herrarne känna, funnits i 20 års tid. I dessa lagfartsböcker äro antecknade alla de afsöndringar, å hvilka under denna tid lagfart sökts, och bland dessa hafva många kommit till stånd längre tillbaka än 20 år, fastän de först vid lagfarten blifvit synliga. Således kan jag icke finna annat, än att domstolarne i allmänhet bättre än Konungens befallningshafvande känna äldre afsöndringars tillvaro och för den skull äro i tillfälle att bedöma hvilket namn och nummer, som kan och skall åsättas de lägenheter, som hädanefter varda afsöndrade och för lagfart uppvista. Deremot kan det inträffa, om namnet och numret bestämmes hos Konungens befallningshafvande, att vid lagfarten domstolen vid granskning af lagfartsböckerna finner numret icke vara antagligt.

Man säger vidare, att detta är en åtgärd, som rätteligen icke bör tillkomma domstol att behandla. I det fallet vill jag dock fästa uppmärksamheten derpå, att våra underrätters ordförande ålagts mångahanda arbete och åtgärder, som strängt taget icke borde tillkomma en domare, och deribland särskildt hvad den senast antagna stämpelförordningen fordrar. Anser man, att det för landtdomaren är möjligt lösa denna, delvis verkligt svåra uppgift, så bör man icke tvifla på förmågan hos landtdomstolarne att fortfarande, såsom hittills delvis skett, kunna bedöma, huruvida vid jordafsöndringar iakttagits, hvad lagen för dem stadgar. Det är ju alldeles gifvet, att för landtdom-

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

stolarnes ordförande kan det icke vara någon särskild önskan att få behandla dessa ärenden i första hand, hvilket icke skulle tillföra dem någon ökad lösen, utan för dem är vida behagligare att blifva derifrån befriade, men när jag vet, dels på grund af hvad inom utskottet förekommit och dels i öfrigt, att den allmänna önskan hos allmogen är för det tillvägagående, som utskottet föreslagit, och då jag för min del vågar påstå, att hinder eller omöjlighet derför icke finnes, hvaremot det skulle för allmänheten medföra fördel och icke så ringa fördel, så har jag ansett det vara en pligt att icke motsätta sig denna allmänna önskan. Dessa skäl hafva för mig varit bestämmande, hvarför jag nu ock anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Hammarskjöld: Allt sedan den tid, då högsta domstolen förklarade, att fastställelse å jordafsöndringar af Konungens befallningshafvande icke var nödvändig för meddelande af lagfart å afsöndringarna, har naturligtvis i det öfvervägande antalet fall den person, som förvärfvat sig en ny jordafsöndring, vändt sig direkt till domstolen och fått lagfart, och han har icke brytt sig om att underkasta aftalet den granskning af dess laglighet, som enligt lag skulle ske genom Konungens befallningshafvande. Och, såsom den siste talaren sagt, detta har varit ofantligt beqvämt för allmänheten; det har icke mött någon svårighet för domstolen heller. Nej, naturligtvis, ty så vidt jag kan läsa lagen, har domstolen icke, enligt nuvarande lag, att pröfva, huruvida jordafsöndringen är laglig i enlighet med jordafsöndringsförfattningen, utan endast om här föreligger en fastighetsupplåtelse enligt vilkoren i jordabalken, d. v. s. ett skriftligt aftal, försedt med två vittnen, och om säljarens åtkomst är behörigen styrkt. Har allt detta varit utredt, har domaren gifvit lagfart, och någon skyldighet, jag skulle nästan vilja säga någon *rättighet* att gå derutöfver har han icke haft.

Nu har utskottet, som väl insett, att nuvarande praxis ledt derhän, att den inskränkande bestämmelsen i jordafsöndringsförfattningen i de flesta fall stannat vid en tom bokstaf, satt in en ny bestämmelse i lagfartslagen, enligt hvilken "lagfart å upplåtelse, hvarigenom jord eller annat från hemman eller lägenhet afsöndrats, må ej beviljas, der upplåtelsen ej är med lag öfverensstämmande". Hädanefter blir det således en skyldighet för domaren att se efter, icke blott att här finnes ett formelt rigtigt köpebref och en laglig åtkomst för säljaren, utan äfven att bestämmelserna i jordafsöndringsförfattningen äro fullgjorda. Jag betviflar icke ett ögonblick, att häradshöfdingarne komma att med all möjlig samvetsgrannhet iakttaga dessa bestämmelser och att således kontrollen hädanefter kommer att blifva effektiv. Att den hittills icke varit det, har berott på, såsom jag nyss nämnde, att häradshöfdingarne icke haft pligt, ej ens någon rätt att inlåta sig i pröfning af denna sak? Nå, hvad är det för bestämmelser? Vi hafva strax en, som det egentligen gäller. Man får icke utan Konungens befallningshafvandes medgifvande afsöndra mer än en femtedel af hemmanets areal, eller så, att den nya afsöndringen plus de redan befintliga afsöndringarne tillsammans utgöra en femtedel deraf. Alltså få härads-

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

höfdingarne hädanefter fordra icke blott en fullt laglig upplåtelsehandling jemte bevis om säljarens åtkomst, utan äfven bevis, att afsöndringen plus de förut befintliga afsöndringarne icke utgöra mer än en femtedel af det hemman, från hvilket afsöndringarne skett. Det blir något mer än förut. En utredning måste förebringas om arealen, arealen för hemmanet, arealen på den nya afsöndringen, arealen på de gamla afsöndringarne. Hvilka medel har nu häradsrätten att åstadkomma denna utredning? Har parten icke gjort den — och vi torde väl få förutsätta, att det vanliga, när lagfart begäres, kommer att blifva, att papperen i den delen icke äro fullständiga — har häradshöfdingen icke annan utväg än uppskof, och så får parten komma igen, och det finnes alla möjliga chancer, att han får komma igen ganska många gånger, innan han kan åstadkomma denna utredning. Hvilken utväg har åter Konungens befallningshafvande? Såsom från statsrådsbänken nämnts, har Konungens befallningshafvande tillgång till landtmäterikontoret, dess kartor och handlingar. Vidare har han sina underlydande, kronofogdar, länsmän och fjerdingsmän, hvilka kunna lemna upplysningar. Således förefinnas långt större utsigter, att saken på sådant sätt blir lättare och relativt billigare ordnad än genom ett system af kontinuerliga uppskofsbeslut. Jag tror att de, som hafva erfarenhet af dylika, icke älska dem, icke finna dem hvarken angenäma eller billiga.

Af dessa skäl anser jag, att regeringens förslag just från allmänhetens synpunkt har ett alldeles afgjordt företräde framför det af utskottet framlagda; och anhåller jag derför att få yrka bifall till regeringens förslag.

Herr Bergius: Jag har begärt ordet egentligen för att få till protokollet antecknadt, att jag i allo instämmer i det yttrande, som afgifvits af herr Rudebeck. Men jag ber derjemte få säga, att jag alltid från det jag först började att utöfva domareembetet hyst den åsigt, att den omständigheten, att en athandling om jordafsöndring icke blifvit af Konungens befallningshafvande fastställd, icke utgör hinder för domstolen att meddela lagfart å afsöndringen, såvidt nemligen afhandlingen är af den beskaffenhet, som i gällande lag föreskrifves. Så har jag också alltid, sedan jag blef ordinarie domare, tillämpat lagen. — Då det i lagen stadgas att en dylik afhandling skall innehålla noggrann beskrifning på den afsöndrade jordens storlek, läge och gränser, kan jag för min del, i motsats till föregående talare, icke finna annat, än att det är domstolens skyldighet att vid lagfartsansökning tillse, att denna föreskrift är iakttagen. Så har jag tillämpat berörda stadgande, och alla underdomare, jag känner, hafva tillämpat det på samma sätt. Af de hundratals afsöndringar, hvarå lagfart sökas och beviljas vid den häradsrätt, der jag är domare, är det ytterligt få fall, der icke beskrifningen är sådan, att den är tillfredsställande. Händer det någon gång, hvilket är mycket sällan — blir det visst icke, såsom föregående talare ifrågasatte, *uppskof*, utan ansökningen förklaras hvilande. — På grund af hvad jag anfört, ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

Herr Rudebeck: Det är endast med anledning af ett yttrande af en föregående talare, att han icke sjelf vore älskare och icke trodde att andra i allmänhet vore älskare af uppskofsbeslut på uppskofsbeslut, som jag ber att få taga till ordet. — Den, som känner till förhållandena på landet nu, sedan häradsrätternas sammanträden blifvit så talrika mot hvad de förut varit, och vet, huru förhållandet i allmänhet brukar vara mellan domare och parter, vet väl, att förbindelsen dem emellan numera är ganska liflig, och att i ansökningsärende parten, innan det skall förekomma vid domstolen, förfrågar sig hos domaren, och att på den vägen undvikes uppskofsbeslut. Och hvad beträffar, såsom samme talare yttrade sig, uppskofven på uppskof på uppskof i lagfartsbesluten, vill jag säga, att siffran på uppskjutna lagfartsärenden numera är ofantligt ringa. Jag vill framhålla detta, blott emedan anmärkta yttrandet kan anses innebära en antydan, att en domare, då han förordar detta förslag, dermed skulle hafva afseende på egen vinning. Då man anser ett anspråk, sådant som det allmänheten härutinnan hyser, hvarom jemväl Andra Kammarens beslut vittnar, vara berättigadt — är man enligt min tanke icke skyldig att undertrycka denna sin öfvertygelse af fruktan för misstydning. Det är derför jag yrkat och fortfarande yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Widmark: Jag vill i afseende på denna fråga nämna, att det vore en ganska enkel och klar sak att hos Konungens befallningshafvande bibehålla denna granskningsrätt, och att det möjligtvis skulle gå lättare för jordegaren eller rättsökanden, om det gamla sättet bibehölles. Men nu är verkligen förhållandet, att, till följd af att någon obligatorisk skyldighet att begära fastställelse af afgäld icke förefunnits, Konungens befallningshafvande för närvarande sväfvar i fullkomlig okunnighet, om hvilka afsöndringar redan förut finnas, om eller när maximum, en femtedel, är uppnådd. Och begär han att få upplysningar från förste landtmätaren eller landtmäterikontoret, får han endast veta, hvad hela hemmanet innehåller af egor, emedan ej heller i landtmäterikontoret finnas några handlingar, som visa, hvilka afsöndringar förekommit. Jag tror derför, att hela pröfningen i detta fall skulle gå mycket enklare vid häradsrätten. Ty sökanden kan naturligtvis medtaga bykarta och bibeskrifning, domstolen till upplysning i saken, och våra nämndemän äro sannerligen verkliga lexika i afseende å hvad som rörer dessa förhållanden inom deras kommuner, så att domaren har tillgång att få veta, om några afsöndringar förut äro gjorda; och han har bestämdt lättare att få upplysningar än Konungens befallningshafvande. Jag får derför yrka bifall till utskottets förslag, ehuru jag dock skulle anse, att hela denna pröfning i fråga om en femtedel äfven kunde fråntagas Konungens befallningshafvande eller meddelande af den tillåtelse, som särskildt omnämnes i 22 §, samt till häradsrätten förflyttas.

Herr Ölander: Jag är visserligen icke så särdeles angelägen om, att det myckna arbete, som enligt utskottets förslag skulle tillkomma domarena, lägges på dem, men jag kan dock icke finna annat, än att

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

det ovilkorligen för parterna skall blifva mycket billigare och mycket lämpligare, att häradsrätten vidtager de åtgärder, som i detta afseende erfordras. Jag vill dock icke nu yttra mig i sjelfva saken, då den blifvit temligen fullständigt debatterad, och de skäl, som för utskottets förslag angifvits, äro förut ganska fullständigt framhållna. Jag ber blott få påpeka, att om nu detta förslag skulle af Första Kammaren förkastas och Kongl. Maj:ts förslag antagas, sedan Andra Kammaren redan antagit utskottets förslag, så kan någon sammanjemkning icke gerna åstadkommas mellan de båda kamrarnes beslut. Då skulle sålunda hela förslaget förfalla, och äfven ur den synpunkten anser jag, att man icke bör förkasta utskottets förslag, till hvilket jag alltså yrkar bifall.

Herr Hasselrot: Jag har reserverat mig, såsom kammaren finner, mot utskottets förslag i denna del, och skall be att till hvad som här förut är anfördt få lägga några få ord. Jag har i den domsaga, jag har äran förestå, aldrig böjt mig för det kongl. prejudikatet, att lagfart kunde beviljas å afsöndrad jord, innan afsöndringen fastställts, utan städse, såsom förut varit vanligt, för lagfart fordrat en handling, utvisande, att fastställelse å afsöndringen meddelats, hvilket gör, att förhållandena der i afseende å afsöndringar äro rediga och ordentliga. Men jag känner andra domsagor, der förhållandena härutinnan icke äro sådana. Det finnes en och annan domare, hvilken, såsom herr Rudebeck, anser sig skyldig att granska handlingens form och innehåll och se till, att de öfverensstämma med lagen, men jag vågar påstå, att detta utgör undantag. I regel går så till, att domaren ser till endast, att handlingen är affattad i enlighet med de i lag bestämda former för köp af fastighet, och det har den effekt, att efter kortare eller längre tid uppstå rättegångar mellan egaren af afsöndringen och egaren af hemmanet. — Då jag anser synnerligen vigtigt, att reda och ordning i dessa förhållanden komma att införas, vigtigare, än att saken ordnas så att det blir billigt, har jag varit af den uppfattning, att dessa afsöndringars beskaffenhet skola pröfvas, innan lagfart beviljas.

Nu säger man, att detta vilkor fyller jemväl utskottet genom tillägget, att häradsrätten skall ingå i sådan pröfning. Ja väl, men jag vågar påstå, att det blir svårare för häradsrätten än för Konungens befallningshafvande att verkställa en sådan pröfning, utom det att denna är en åtgärd, som egentligen icke bör tillkomma domaren, utan administrativ myndighet. Såvidt jag förstår, kan häradsrätten icke bedöma afsöndringens enlighet med lag på andra handlingar än de, som skola företes hos Konungens befallningshafvande, och om man nu förutsätter, att, såsom redan nämnts af justitieministern, utslag derutinnan skall lemnas utan afgift, blifver skilnaden endast den, att man får anlita en kommissionär för att inlemna handlingarna till Konungens befallningshafvande, då man deremot kan personligen vända sig till häradsrätten. Olikheten blifver för öfrigt den, att, om jag vid häradsrätten icke har fullständiga handlingar, ärendet, om det ock måhända icke uppskjutes, förklaras hvilande — hvilket är ett annat

Förslag till lag om hemmansklyfning m. m. (Forts.)

namn på samma sak — och effekten blifver, att sökanden får lösa två protokoll, ett, när ansökningen göres, och ett, när den beviljas. Och detta kan upprepas många gånger.

Jag är fullt öfvertygad derom, att det, praktiskt sedt, är enklare och redigare, att Konungens befallningshafvande hädanefter, såsom hittills, får denna pröfningsrätt, och jag tviflar icke på möjligheten af sammanjemkning i denna del, i synnerhet om det kan tillförsäkras dem, som tänka hufvudsakligen på billigheten, att få Konungens befallningshafvandes utslag gratis. Jag tillåter mig yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen, jemlikt derunder förekomna yrkanden, propositioner först på godkännande af den nu föredragna paragrafen samt vidare derpå, att kammaren skulle antaga motsvarande paragraf af Kongl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 21 § i lagutskottets förslag till lag om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkänner kammaren motsvarande § af Kongl. Maj:ts förslag i ämnet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—47;
Nej—58.

22—28 §§, 3 kapitlets öfverskrift, samt 4 kapitlet, slutmeningen och rubriken.

Godkändes.

Utskottets i punkten 2 intagna lagförslag.

Godkändes.

Utskottets i punkten 3 afgifna lagförslag.

1 stycket.

Herr statsrådet Annerstedt: Med anledning af kammarens beslut vid 21 § torde ett följande stycke i denna paragraf behöfva omredigeras, och då vid sådant förhållande det torde vara lämpligast, att lagutskottet har fria händer i afseende på hela paragrafen, får jag vördsamt yrka, att första stycket af denna paragraf måtte återremitteras.

Efter härmed slutad öfverläggning visades nu föredragna stycket åter till utskottet.

Öfriga delar af förevarande lagförslag.

Visades åter till utskottet på särskilda, af herr statsrådet *Annerstedt* derom framstälda yrkanden.

Det i punkten 4 intagna lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i afseende å de i afdelningen a) förekommande lagförslag.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af de särskilda lagförslagen.

Afdelningen b).

Herr Hasselrot: Jag tillåter mig yrka återremiss jemväl af denna utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, visades förevarande afdelning åter till utskottet.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets nedannämnda, den 5 och 6 i denna månad bordlagda utlåtande och memorial:

n:o 14, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 17 regeringsformen, och

n:o 15, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af första punkten i utskottets utlåtande n:o 7, angående Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 2 § 4:o och 3 § 10:o tryckfrihetsförordningen äfvensom väckt motion om ändring af 3 § 10:o tryckfrihetsförordningen,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemstält.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 5 och 6 innevarade månad bordlagda utlåtande n:o 71, i anledning af väckt motion

om skrifvelse till Kongl. Maj:t, angående afskaffande af mantalspenningarna; biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemstält.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 5 och 6 i denna månad bordlagda memorial n:o 72, med anledning af kamrarnes olika beslut i afseende å två punkter i utskottets utlåtande i anledning af Riksdagens år 1895 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jemte dertill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1894.

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m.

Punkten 1.

Herr Bohnstedt: Jag har reserverat mig mot detta sammanjemkningsförslag derför, att jag anser, att kamrarnes olika beslut äro så skiljaktiga, att någon sammanjemkning knappast kan vara möjlig, så vida icke kammaren vill helt och hållet frångå det beslut, som kammaren fattat för circa 14 dagar sedan. Kammaren beslöt då att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla "att Kongl. Maj:t täcktes taga i betraktande, huruvida icke *dels* en sådan förändring i remonteringsväsendet måtte vidtagas, att detsammas ombesörjande öfverlemnades åt en af tre personer sammansatt kommission, samt *dels* förändring måtte åvägabringas såväl i afseende å anordningarna och förvaltningen vid Ottenby remontdepot som beträffande inseendet öfver densamma, dervid Kongl. Maj:t tillika täcktes taga i öfvervägande, huruvida antalet vid Ottenby uppstälda remonter kunde inskränkas".

Detta var Första Kammarens beslut. Andra Kammarens beslut var sådant, att "Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i betraktande, huruvida icke *dels* en sådan förändring i remonteringsväsendet måtte vidtagas, att hästinköpen öfverlemnades åt en remonteringsnämnd, bestående af en militär, såsom ordförande, en veterinär och en af landsting eller hushållningssällskaps förvaltningsutskott vald ledamot, och *dels* att remontdepoten å Ottenby indroges". Nu har utskottet sammanjemkat dessa båda beslut i det utlåtande, som här föreligger, och der hemställer utskottet, att kamrarne måtte "anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, *dels* huruvida en sådan förändring i remonteringsväsendet må vidtagas, att detsammas ombesörjande öfverlemnas åt en remonteringsnämnd bestående af tre personer, deraf en militär såsom ordförande, en veterinär och en särskildt för bevakande jemväl af hästuppfödarnes intresse utsedd person, och *dels* huruvida remontdepoten å Ottenby må kunna indragas".

Hvad då den första delen af frågan beträffar, d. v. s. om remonteringskommissionen, så har kammaren ju redan beslutit, att den skall bestå af tre personer. Här vill utskottet hemställa, att kammaren äfven skall specificera, huru dessa tre personer skola vara qvalificerade. Det är således att rent af binda Kongl. Maj:t vid hvilka personer

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

skola utnämnas. För min del kan jag ingalunda vara med om ett sådant beslut derför, att jag för det första har den åsigten, att en veterinär är alldeles öfverflödig i kommissionen. En sådan måste naturligen vara närvarande för att vara besigtningsman, om chefen vill anlita en sådan; men att han skall sitta i remonteringskommissionen, anser jag vara alldeles olämpligt, ty våra veterinärer äro icke tillräckligt hästkännare för att i kommissionen afgifva det utlåtande, som behöfves. Och för det andra kan jag icke vara med om ett sådant förslag derför, att det innehåller, att i kommissionen skulle insättas en person, som särskildt skulle bevaka hästuppfödarnes intressen. Jag vill fråga, hvad får denne herre för pligt i kommissionen? Kommissionen är tillsatt för att bevaka kronans intresse, här vill man tillsätta en person att bevaka hästuppfödarnes intressen. Huru skall han då förfara, när det gäller kronan? Jag kan åtminstone icke vara med om ett så opraktiskt förslag. För min del anser jag kommissionen endast böra bestå af två personer, af Kongl. Maj:t tillsatta, med rätt för chefen att, när han så anser nödigt, tillkalla en veterinär som besigtningsman.

Hvad nu den andra frågan beträffar, nemligen Ottenby, så har ju Första Kammaren beslutit att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att sådana förändringar må vidtagas med afseende på förvaltningen och med afseende på öfverinseendet öfver Ottenby remontdepot, som Kongl. Maj:t kan anse nödvändiga till följd af hvad som der passerat. Andra Kammaren har deremot yrkat, att depoten måtte helt och hållet indragas. Nu säger utskottet här i sitt förslag, att det önskar en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran, att denna måtte taga i öfvervägande, huruvida remontdepoten må kunna indragas. På den frågan anser jag, att Kongl. Maj:t icke kan svara annat än nej, ty på samma gång man rör vid denna fråga, har man också till en del kastat öfver bord hela depotsystemet. Arméförvaltningen har nemligen uppgjort ett kontrakt med arrendatorn af Ottenby, hvilket kontrakt gäller till 1903, och har i det kontraktets mom. 3 bestämt, att så länge några hästar skola uppsättas på depot, så är arrendatorn vid Ottenby berättigad att få 200 remonter der uppstälda. Skall nu denna sak ändras, så kan detta endast ske, om Kongl. Maj:t beslutar, att inga unghästar vidare skola uppställas å depot. Jag vill icke taga *arméförvaltningen* i försvar för det kontrakt, den har uppgjort med arrendatorn, ty det kontraktet är verkligen opraktiskt. Exempel derpå är ej svårt att anföra. För min del anser jag, att det hade varit bra mycket klokare, att arméförvaltningen hade arrenderat Ottenby på en gång af domänstyrelsen. Då hade mycken besparing blifvit gjord på underhållet af depoten. Jag vill icke heller taga depotchefen i något försvar, derför att jag anser, att han icke har rätt uppfattat den magt, han haft, men jag tror också, att man har påbördat honom mycket mer, än han egentligen har förtjenat. Hade den, som har öfverinseendet öfver depoten, nemligen kavalleriinspektören, brukat sin magt och myndighet, då hade aldrig det passerat, som nu verkligen inträffat. Arrendatorn vill jag icke tala om, hans uppfattning af åtagna förbindelser kan ej annat än i hög grad ogillas. Hvad jag

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

deremot vill försvara, det är sjelfva Ottenby, ty jag anser, att Ottenby är en mycket lämplig plats för att uppfostra, härda och stålsätta unghästar, blott de der få tillräcklig föda, och sådan behöfver ej saknas. Hvad jag äfven vill försvara, är sjelfva depotsystemet, ty så länge armén icke kan köpa 4-åringar, utan måste köpa 3-åringar, så måste en depot finnas, och derför måste väl äfven Ottenby bibehållas, till dess det omnämnda kontraktet utgår. Då jag således icke kan vara med om det förslag, som här är framställdt i afseende å kommissionens sammansättning. och jag för öfrigt anser, att det är nödvändigt, att förändringar vidtagas med afseende å förvaltningen vid Ottenby och öfverinseendet deröfver, samt jag anser detta icke blott vara nödvändigt, utan äfven mycket väl kunna ske, så ber jag att få yrka afslag å utskottets förslag.

Herr Tornerhjelm: Den föregående talaren har yrkat afslag å den nu föreslagna sammanjemkningen på åtskilliga skäl, dels derför att han anser, att Första Kammaren skulle frångå sitt föregående beslut, och att det tillägg, som gjorts angående kommissionens sammansättning, skulle binda händerna på Kongl. Maj:t, dels ock derför, att han anser Ottenby ganska lämpligt och icke böra indragas. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att ett förslag till sammanjemkning naturligen icke kan tillfredsställa alla parter, utan måste vara ett kompromissförslag, sammansatt af de båda kamrarnes olika åsigter. Jag ber också få protestera mot det påståendet, att Första Kammaren skulle genom antagande af förslagets första del helt och hållet frångå sitt föregående beslut, ty om man vill granska det förslag, hvilket utskottet först framlade, och som blef Första Kammarens beslut, så innehöll dess kläm visserligen endast, att kommissionen skulle vara sammansatt af tre personer, men det var af det skälet, att utskottet, då det uppsatte sitt förslag till skrifvelse, ansåg sig böra, såsom vanligt är med skrifvelser till Kongl. Maj:t, i motiveringen mera detaljeradt uttrycka sina åsigter och deremot göra klämmen mera kortfattad. Derför bör man läsa motiveringen i utskottets förslag för att få veta, hvad som var meningen med denna skrifvelse, och hvad som blef Första Kammarens beslut, hvilket fattades utan diskussion. Den reservation, som blef Andra Kammarens beslut, hade deremot inlagt något mera i klämmen. När nu en sammanjemkning skall göras, så kommer ingen motivering att åtfölja skrifvelsen, utan den kommer att bestå i en enkel kläm, och då är det naturligt, att man vid uppsättandet af sammanjemkningsförslaget måste inlägga flera detaljer i klämmen. Det förslag, som finnes infördt i klämmen angående kommissionens sammansättning, är alldeles öfverensstämmande med den motivering i fråga om kommissionens sammansättning, som Första Kammaren antagit. Utskottet säger nemligen, att kommissionen bör bestå af tre personer, och att deri bör beredas plats för en veterinär, och sedan säger utskottet: "Den person, som jemte ordföranden och veterinären skulle komma att utses till ledamot i kommissionen, synes utskottet böra tillsättas såväl med hänsyn till bevakande af kronans bästa vid remonteringen som äfven på det att inom kommission särskild uppmärksam-

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

het må vid hästinköpen fästas derå, att de enskilda hästuppfödarne må varda, så vidt med statens intresse förenligt är, tillgodosedda". Således har redan med motiveringen till utskottets förslag af Riksdagen godkänts en sammansättning ungefär i den anda, som nu förekommer i klämmen i stället för i motiveringen. Jag kan derför icke fatta, att Första Kammaren genom antagande af ifrågavarande del af förslaget skulle frångå sitt förut fattade beslut. Det är nu fråga om endast att till klämmen öfverflytta hvad som förut funnits i motiveringen.

Hvad den senare delen af förslaget vidkommer, är det delvis samma förhållande äfven der, ty utskottet säger i motiveringen till sitt först framlagda förslag: "Hvad Ottenby beträffar, synes kunna ifrågasättas, huruvida denna plats må vara fullt lämplig till remontdepot, men i allt fall håller utskottet före, att, innan full visshet vunnits, huruvida platsen, äfven efter de förändrade anordningar derstädes, som af behofvet med nödvändighet påkallas, må vara för ifrågavarande ändamål tjenlig, antalet dit öfverlemnade hästar bör så vidt möjligt inskränkas". Sålunda har utskottet äfven i denna punkt uttalat sin tvekan om, huruvida Ottenby vore lämpligt, och uttalat sin önskan, att Kongl. Maj:t skulle undersöka lämpligheten af att Ottenby indroges. Andra Kammaren har emellertid i sitt beslut definitivt sagt, att Ottenby bör indragas. Det är således en betydlig skilnad emellan Andra Kammarens beslut och hvad som nu föreslås, nemligen att Kongl. Maj:t skall pröfva, huruvida remontdepoten vid Ottenby må kunna indragas. Att något tillägg icke blifvit gjordt derom, att, i fall Kongl. Maj:t finner depoten ej kunna indragas, densamma bör förändras, tror jag icke är af synnerlig betydelse, ty jag tror, att denna fråga om Ottenby verkligen har gjort så mycket väsen af sig, att, om Kongl. Maj:t icke finner depoten kunna indragas, Kongl. Maj:t nog lärer vidtaga nödiga förändringar vid Ottenby, utan att detta behöfver särskildt begäras i Riksdagens skrifvelse, såsom Första Kammarens första beslut innehöll.

Vidare yttrade den föregående talaren, att genom en skrifvelse, sådan som denna, skulle man binda händerna på Kongl. Maj:t. Jag tror det icke, jag tror, att Kongl. Maj:ts händer skulle kunna blifva hårdare bundna en annan gång, ty från det håll, der man yrkat på den reservation, som sedan blef Andra Kammarens beslut, gick man mycket längre. Der var det fråga om att tillsätta en ledamot från hvarje landstingsområde, hvilket åtminstone ledamöterna från denna kammare ansågo vara komplett oantagligt. Från samma håll sades också, att det icke var så noga, om frågan blefve löst i år, ty man kunde begagna en annan väg än att skrifva till Kongl. Maj:t, man kunde vid anslags beviljande till remonteringsväsendet vidhänga ett vilkor, att remonteringskommissionen skulle vara så och så beskaffad. Den skulle då naturligen icke gifvetvis blifva så beskaffad, som Andra Kammaren ville, det komme att bero på gemensam votering, men om reservanternas åsigt der drefves igenom, då blefve händerna på Kongl. Maj:t mycket mer bundna, än hvad som nu kommer att ske. Skrifver Riksdagen vid anslagets beviljande, att uppköpen skola ske så och så,

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m.

då blir Kongl. Maj:t tvungen att rätta sig härefter, men i den nu föreslagna skrifvelsen förekommer blott ett uttalande af Riksdagen, vid hvilket Kongl. Maj:t kan fästa det afseende, han vill. Finner han det vara lämpligast att förfara på annat sätt, än skrifvelsen innehåller, kan han göra det. Hans händer äro således icke så mycket bundna genom detta förslag. Under sådana förhållanden tror jag, att det vore skäl, att Första Kammaren antoge detta sammanjemkningsförslag, äfven om det icke kan tillfredsställa alla, hvilket ett sammanjemkningsförslag naturligen icke kan göra. Jag yrkar bifall till förslaget.

Friherre Gripenstedt: I likhet med den förste talaren har jag reserverat mig emot detta sammanjemkningsförslag, emedan jag icke finner det tillfredsställande. Sammansättningen af remonteringskommissionen anser jag böra öfverlemnas åt Kongl. Maj:ts bestämmande, och jag kan icke tro, att Kongl. Maj:t skulle finna en sådan sammansättning som den här föreslagna lämplig. Att en veterinär deri insättes har jag icke så mycket emot, men desto mera mot bestämmelserna angående den tredje personen, om hvilken här säges, att han särskildt skulle bevaka hästuppfödarnes intresse. Jag förstår icke meningen härmed eller att en sådan person skulle behöfvas för att stå på hästuppfödarnes intresse gent emot ordföranden och veterinären. Afsåge man, att äfven dåliga eller underhaltiga hästar skulle köpas in, så kunde jag förstå meningen, men är afsigten den, att vi skola få goda hästar, då borde alla tre ledamöternas intressen sammanfalla.

Mina invändningar mot förslaget grunda sig dock icke så mycket på hvad som säges om remonteringskommissionen som på hvad som yttras angående Ottenby. Skrifvelseförslaget innehåller i denna del, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida remontdepoten å Ottenby må kunna indragas, men här står intet annat alternativ, såsom om förändring och förbättring af depoten, i fall den icke skulle indragas.

Den föregående talaren nämnde, att i denna sak förut så mycket blifvit taladt och skrifvet, att det vore mycket antagligt, att Kongl. Maj:t i hvarje fall skulle vidtaga de förändringar, som erfordras. Detta är sannolikt, men då är det också troligt, att Kongl. Maj:t skall så göra, äfven om det icke blir någon Riksdagens skrifvelse alls, och bättre än en skrifvelse i den anda, som här föreslagits, finner jag ingen alls.

Jag yrkar derför afslag å utskottets hemställan.

Herr Ehrenborg: Då jag var närvarande i statsutskottet, när denna fråga der förekom, må det tillåtas mig att deri yttra några ord.

Jag ställer mig på samma sida som herr Tornerhjelm, i det jag nemligen anser sammanjemkningsförslaget vara för begge kamrarne fullt tillfredsställande. Man ser, att i första punkten har Första Kammaren fått sig tilldelad eftergiften och i andra punkten har Andra Kammaren fått den. — Vi hafva i 2 ½ timmar i utskottet debatterat denna sak för att komma till ett resultat, och det vore säkerligen

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

från alla synpunkter bäst, om den föreslagna skrifvelsen nu icke fölle i Första Kammaren, utan finge afgå till Kongl. Maj:t.

Mot hvad den förste talaren anförde, beträffande insättandet af en veterinär i remonteringskommissionen, vill jag erinra, att jag anser det alldeles nödvändigt, att denna kommission har biträde af en veterinär med rätt till röst i kommissionen. Jag har varit i tillfälle att se den kommission, som fans före år 1890, arbeta, der veterinär endast varit närvarande såsom biträde. Då gick det till så, att alla hästarne först visades för veterinären, och han hade rätt att skjuta undan de hästar, han icke ville hafva, men detta sätt att gå till väga är felaktigt. Veterinären bör vara tillstädes i kommissionen samtidigt med de andra, och alla hästar böra der granskas på en och samma gång, så att veterinären icke har rätt att före granskningen skjuta undan någon häst. På denna grund anser jag således, att veterinären bör hafva säte och stämma i kommissionen.

Hvad beträffar den tredje ledamoten i kommissionen, så har Andra Kammaren hållit på, att denne skulle vara en civil person, vald af landsting eller hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Detta var nu en sak, som Första Kammaren icke kunde gå in på, och jag behöfver icke här upprepa de skäl, som i statsutskottet kraftigt nog rigtats mot denna Andra Kammarens åsigt. Jag vill blott i detta sammanhang bemöta ett yttrande, som fäldes i Andra Kammaren, då denna fråga der förekom. En ledamot från Kristianstads län yttrade då, att han väl ansåge, att en sådan civil ledamot borde insättas i kommissionen, men att förvaltningsutskottet i Kristianstads län icke vore lämpligt att välja honom, emedan det icke representerade folkets vilja. Mot detta yttrande vill jag göra en gensaga. I förvaltningsutskottet sitta 9 ledamöter, af dessa äro 5 riksdagsmän, deraf 3 i Första Kammaren och 2 i Andra Kammaren, bland dessa märkas länets höfding och landstingets ordförande, de 4 öfriga äro valda distriktsvis per capita. Det synes mig, att man icke gerna skall kunna påstå, att icke detta utskott skulle vara egnadt att välja ledamot i remonteringskommissionen. Jag gillar icke sjelfva saken med att insätta en civil person i kommissionen, men ännu mindre kan jag gilla, att sådant yttrande blifvit fäldt om förvaltningsutskottet i Kristianstads län.

Jag kommer härefter till den andra delen af utskottets hemställan, den som rör Ottenby. Jag har nu alltid hyst betänkligheter emot förläggandet af en depot till Ottenby, och detta af två skäl. Det första är, att, om Sverige skulle råka i konflikt med en annan magt, fiendens första åtgärd säkerligen skulle vara att lägga en kanonbåt utanför kusten vid Ottenby och förstöra hela depoten. Det är visserligen sant, att det värde, hästarne vid Ottenby, enligt tillgängliga uppgifter, representera, icke uppgår till mer än 400,000 kronor, och en förlust till detta belopp kunde nog landet tåla, men en större skada uppkomme derigenom, att en hel årgång hästar ginge förlorad för armén. Man kan icke ersätta en sådan förlust genom att taga äldre eller yngre hästar; det veta väl de af eder, mine herrar, som tjenstgjort vid kavalleriet. — Mitt andra skäl är, att den långa transporten fördyrar hästarne och att dessa måste föras öfver sjön. Man kastar icke öfver

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

bord, såsom här blifvit sagdt, hela depotsystemet, derför att man uttalar sig emot depoten på Ottenby, men deremot är väl möjligt, att en eller annan häst går öfver bord vid transporten mellan Ottenby och fastlandet.

Nej, jag talar icke emot Ottenby derför, att jag ogillar alla depoter; min åsigt är, att depoter behöfvas, om man vill hafva kraftiga hästar, men jag anser, att saken skulle vara ordnad på annat sätt än det nuvarande. I stället för några få stora depoter skulle vi hafva flere mindre. I den stora militärstaten Preussen har man numera frångått dessa stora depoter, men från början hade man der sådana, efter hvilkas mönster Ottenby är inrättadt. Vid Ottenby har det nu varit så, att i en box gått ända till 40 hästar, och af dessa har det alltid varit en eller annan, som på flere dagar icke kunnat lägga sig eller taga foder. Fodret måste läggas midt i boxen på marken och i krubbor efter väggarne, för att alla hästarne skola kunna komma åt det, men detta går dock icke, då man har så många hästar samlade, utan en eller annan blir trängd tillbaka. Skälet till, att man i Preussen inrättade sådana stora depoter, var, att man ville vänja de unga hästarne att trifvas tillsammans. Man trodde, att man derigenom i fält blott skulle behöfva sitta af, afsadla hästarne samt klafbinda dem med en lina och sedan låta dem gå lösa och taga foder. Men dessa försök utföllo på det sätt, att en stor del af hästarne, de nervösa, blefvo i högsta grad argsinta och onda, och detta visade, att hela systemet var felaktigt, hvarför man ock, såsom nämndt, frångått detsamma i Preussen.

Jag menar nu, att äfven vi borde öfvergå till depoter af mindre storlek. Jag menar, att lika väl som kronan nu köper in hästar från uppfödarne, skulle kronan kunna göra aftal med desse, enligt hvilka de på sina egendomar toge 5, 10 ända till 50 hästar. Denna idé tror jag icke är så omöjlig att realisera. Naturligtvis finge inspektion göras många gånger om året öfver huru hästarne underhöllos, och detta kunde väl ske genom remonteringsväsendet. — Om man ser på huru det preussiska kavalleriet remonteras, finner man, att dess hästar äro af mycket god beskaffenhet. Man har sagt mig, och det är nu äfven bevisadt, att under de senaste krigen de äldre hästarne stått bäst ut med strapatserna. De voro mera oömma och tåliga än de yngre. Derför har man ock i Preussen kommit till den åsigten, att man bör spara hästarne under de första åren för att kunna behålla dem så länge som möjligt. Så gör man deremot icke här i landet. Här tager man hästarne i bruk vid 3 år och derför äro de äfven förbrukade vid 13 år, som är medeltal för kassationsåldern. Detta är stor misshushållning. Man borde inköpa hästarne vid 3 år, vid 4 år sätta dem i ridskola, vid 5 år insätta dem i mindre truppförband och vid 6 år i slutna förband.

På grund af hvad jag här haft äran anföra, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Sedan fyra kavallerister eller f. d. kaval-

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

lerister yttrat sig i frågan, torde det tillåtas en f. d. infanterist att också säga några ord.

Jag medgifver, att det varit en vansklig uppgift för statsutskottet att sammanjemka de ifrågavarande besluten, hvilka enligt min uppfattning icke lämpligen kunna sammanjemkas, och följden häraf har naturligtvis blifvit, att det hufvudsakligen är Andra Kammarens åsigt, som framkommit i sammanjemkningsförslaget. Beträffande nu remonteringskommissionen, så hafva kamrarne derom fattat lika beslut så till vida, att denna kommission skulle utgöras af tre personer. Men för min del hade jag förestält mig, att meningen härmed vore att återgå till den sammansättning, som förefans för några år sedan, då kommissionen utgjordes af en ordförande samt en representant för kavalleriet och en representant för artilleriet. Denna anordning synes mig hafva goda skäl för sig, då man klagar öfver mannamån under det nuvarande systemet, enligt hvilket inköpen af remonter beslutas af *en* person, chefen för remonteringsväsendet. Och jag vill tillägga, att under det förra systemet det var kommissionen obetaget att tillkalla en veterinär, hvilket naturligtvis alltid skedde. Enligt detta sammanjemkningsförslag skulle kommissionen deremot bestå af en militär såsom ordförande, en veterinär och en särskildt för bevakande af hästuppfödarnes intresse utsedd person. Att nu hästuppfödarne skulle behöfva någon, som *särskildt* bevakar deras intresse, tror jag dock ingalunda. Jag tror icke, att hästuppfödarne äro så menlösa, att de icke sjelfva kunna bevaka sitt intresse; i allmänhet är det ju hästhandlare, som tillhandahålla remonterna, och desse äro, som kändt är, alls icke bortkomma af sig.

Denne tredje person, som skulle bevaka hästuppfödarnes intresse, skulle på samma gång äfven bevaka statens intresse, men det är alldeles motsatta uppgifter detta, att på samma gång bevaka statens och hästuppfödarnes intresse. Denne tredje person får derför en ofantlig kinkig, för att ej säga olöslig uppgift att fylla.

Hvad beträffar sjelfva Ottenby, säger nu statsutskottet: "Af utskottets, utaf Första Kammaren godkända motivering för dess hemställan i denna del torde kunna dragas den slutsats, att, om än Ottenby ej ansetts fullt lämpligt till remontdepot, förslag framstälts endast om en inskränkning i remontantalet vid Ottenby af den anledning, att det mellan arrendatorn af Ottenby och arméförvaltningen uppgjorda kontrakt om remontdepotens anordnande möjligen skulle kunna utgöra hinder för ett fullständigt upphörande af Ottenbys användande till remontdepot under den i kontraktet bestämda tid."

Rörande statsutskottets motivering, så är det nu en känd sak — och jag, som i många år suttit i statsutskottet, har någon erfarenhet derom — att statsutskottets styrka ligger i "*klämmarne*", men att statsutskottet deremot icke är starkt i motiveringen, och detta förhållande har fått ett mycket pregnant uttryck af en framstående ledamot i statsutskottet, som i utskottet eller i kammaren — jag minnes icke rätt hvilketdera — förklarade: "jag gör en konst i motiveringen, bara klämmen är rigtig." Jag tror derför, att man icke får draga allt för förhastade slutsatser af statsutskottets motivering.

Nu säger statsutskottet i sitt förra utlåtande: Hvad Ottenby be-

Angående ändring i remonterings-väsendet m. m. (Forts.)

träffar, synes kunna ifrågasättas, huruvida denna plats må vara fullt lämplig till remontdepot, men i allt fall håller utskottet före att, innan full visshet vunnits huruvida platsen, äfven efter de förändrade anordningar derstädes, som af behofvet med nödvändighet påkallas, må vara för ifrågavarande ändamål tjenlig, antalet dit öfverlemnade hästar bör så vidt möjligt inskränkas.

Här står "*innan full visshet vunnits*"; detta utlåtande är dateradt den 21 april, och i dag hafva vi den 7 maj. Har verkligen under mellantiden någon "full visshet" vunnits om Ottenbys lämplighet? Jag vågar bestämdt påstå att någon visshet i det fallet icke vunnnits. Vill man nu helt och hållet öfvergifva depotsystemet, ja, då tror jag att det är mycket lämpligt, att man uttalar sig för upphäfvande af remontdepoten vid Ottenby, men vill man bibehålla detta system, så finnes väl intet skäl att öfvergifva Ottenby, då det visats, såsom äfven uppgifves i herr Danielsons reservation, att af de hittillsvarande depoterna Ottenby är den billigaste. Det årliga underhållet för en häst har nemligen uppgått vid Ottenby till 256 kronor, vid Strömsholm till 316 kronor och vid Gustafslund till 320 kronor. Att ifrågasätta upphäfvande af just den billigaste depoten, synes mig ganska underligt. Om man jemför kostnaden för Ottenby med kostnaden vid de andra depoterna, gör skilnaden en besparing för staten af minst 12 tusen kronor årligen för blott de hela året der uppstälda remonterna.

Hvad nu angår depotsystemet, har jag varit infanterist och vågar icke åberopa någon egen erfarenhet i fråga derom, men jag ber att få erinra om att chefen för generalstaben till 1892 års urtima riksdag mycket bestämdt yttrade sig för detta system. Han sade nemligen, att genom dess användning skulle ernås både större tjenstbarhet och längre tjenstetid för hästarne, hvarigenom en afsevärd besparing skulle vinnas, och han "vågade uttala den djerfva förhoppningen" att kostnaden i depot *emellan* mötena skulle kunna minskas till 200 kronor om året per häst. Nu utgör, såsom nämndt, underhållskostnaden för *hela året* vid Ottenby 256 kronor, hvilken summa således kommer mycket nära den "djerfva förhoppning", chefen för generalstaben uttalade 1892.

Nu kan man säga, att om Första Kammaren icke går in på sammanjemkningen, så förfaller skrifvelsen, men jag håller före, att i denna fråga redan skrifvits så tillräckligt, att Konungens rådgifvare och särskildt departementschefen nog kunna veta, huru de böra handla, äfven om Riksdagens kamrar i denna fråga skulle stanna i olika meningar. *Statsrevisorerna* hafva skrifvit, *arméförvaltningen* har skrifvit, *depotchefen* har skrifvit, *statsutskottet* har skrifvit, *Kongl. Maj:t* har skrifvit till justitiekanslern, *justitiekanslern* har skrifvit till vederbörande, *enskilde* hafva skrifvit till justitieombudsmannen, *justitieombudsmannen* har skrifvit till enskilde och *hela pressen* från Ystad till Haparanda och från Haparanda till Ystad har skrifvit i frågan. Jag frågar då: är det icke tillräckligt skrifvet? För min del är jag öfvertygad att, äfven om kamrarne stanna i olika beslut, det på frågans nuvarande ståndpunkt icke är någon fara. Deremot anser jag, att det är fara, om Första Kammaren biträder sammanjemkningsför-

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

slaget, som enligt min mening lemnat allt för stort utrymme åt åtskilliga förhastade åsigter, som uttalats i Andra Kammaren, men allt för litet utrymme åt de förståndiga och sansade åsigter, som Första Kammaren i sin skrifvelse uttryckt.

Jag yrkar derför, att kammaren med vidblifvande af sitt förra beslut vill afslå utskottets förslag.

Herr Wijk: Då det är utskottets skyldighet att sammanjemka förslag, har utskottet äfven gjort det i det förslag, som här föreligger.

Såsom herrarne veta, hade både Första och Andra Kammaren uttalat den önskan, att remonteringsnämnden skulle bestå af tre personer. Första Kammaren har icke sagt, hvilka de skulle vara, men Andra Kammaren höll särskildt på, att en ledamot skulle väljas af landsting eller hushållningssällskap. Detta motsatte Första Kammaren sig på den grund, att derigenom icke skulle blifva någon kontinuitet i uppköpen. Detta vilkor har Andra Kammaren frånträdt. Således har Första Kammaren vunnit i denna punkt.

Hvad åter angår Ottenby, uttalade Första Kammaren, att man borde se till, huruvida icke antalet remonter kunde inskränkas. Andra Kammaren deremot yrkade, att remontdepoten skulle helt och hållet indragas. Nu har detta sammanjemkats så, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, huruvida remontdepoten å Ottenby må kunna indragas. Man har äfven der gått en medelväg. Det synes mig således, att sammanjemkningen är tillfredsställande. Det beror nu på, huruvida kammaren vill taga den. För min del yrkar jag bifall till densamma.

Herr Lundeberg: Mig vill det nästan förefalla, som om vi stode vid afgörande af statsrevisorernas berättelse och det i densamma anmärkta förhållandet, rörande nu föredragna ärende, ty så stora dimensioner har denna diskussion tagit. Jag hade föreställt mig, att frågan i dag egentligen vore, huruvida utskottet lyckats med sin sammanjemkning, och att diskussionen om det reella i saken redan vore förut undanstökad.

Att utskottet lyckats i sin sammanjemkning, vågar jag liksom åtskilliga föregående talare påstå. Utskottet har icke ensidigt, såsom den näst siste talaren sade, till Andra Kammarens fördel framstält eller upprättat detta sammanjemkningsförslag. Jag vågar nästan säga, att man icke skall vilja läsa rigtigt innantill, då man påstår något sådant. Första Kammaren har nemligen sagt, att kammaren önskade, att remonteringskommissionen skulle bestå af tre personer. Det är fortfarande bibehållet. Hvarför Första Kammaren fattade detta beslut, berodde helt enkelt derpå, att när remonteringsväsendet numera handhafves af endast en person, skulle man undvika att återgå till de höga kostnader, som voro förenade med det gamla sättet, om man begränsade remonteringskommissionen till tre personer och i denna kommission insatte en veterinär, som derigenom skulle få mera ansvar, än han förut hade, då han tillkallades såsom rådgifvare och kanske

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

en mycket litet respekterad rådgifvare åt den af tre personer bestående kommissionen.

Huruvida i denna kommission, såsom samma talare nämnde, äfven borde vara insatt en representant för infanteriet, vågar jag icke yttra mig om, men jag föreställer mig, att Kongl. Maj:t skall hafva mycket lättare att kunna ordna kommissionen, om man icke gör några bestämda föreskrifter i detta fall.

Samma talare angaf också, att han icke kunde förstå, hvarför hästuppfödarnes intressen skulle här tillgodoses. Han har dock biträdt, hvad kammaren vid ett föregående tillfälle beslutat, då revisionsberättelsen låg på kammarens bord, ty i det utlåtande, som statsutskottet då afgaf, stod tydligt, att utskottet ansåg, att i denna kommission borde insättas en person, som skulle hafva till uppgift att just bevaka hästuppfödarnes intressen. Således äro vi i dag fullkomligt berättigade att taga upp, hvad kammaren redan förut i detta afseende beslutat.

Beträffande den anmärkta differensen i åsigter, som skulle hafva gjort sig gällande, sedan betänkandet förra gången var före, beder jag att få hänvisa den högt ärade talaren till ett annat moment i samma utlåtande, som af honom refererats och hvilket angifver, att Första Kammaren då fann, att det kanske borde tagas i öfvervägande, huruvida Ottenby egendom vore lämplig såsom depot. Första Kammaren säger nemligen på sid. 28 i samma betänkande: "deremot har utskottet tagit i öfvervägande, huruvida förvaltningen och öfverinseendet öfver remontdepoten må kunna anses på ett tillfredsställande sätt ordnad, samt huruvida Ottenby egendom må ega de betingelser, som för anordnandet af en sådan depot måste förefinnas." Med ett sådant uttalande af Första Kammaren kan åtminstone icke jag för min del förstå, att statsutskottet öfverskridit sin befogenhet, då det slutit sig till Andra Kammarens uttalande så till vida, att utskottet vill sätta i fråga, huruvida Ottenbydepoten *må kunna* indragas. I detta sammanhang ber jag att få nämna, att jag tror, att en annan ärad talare hade något orätt, då han angaf, att det endast fans *ett* alternativ angifvet i fråga om Ottenby, ty i detta "*må kunna*" bör väl det andra alternativet kunna underförstås. Och för utskottet, som i hvarje fall har till uppdrag att göra sammanjemkningar, må det väl vara berättigadt att, då det vill fullgöra sin skyldighet, söka lösa frågan på ett sätt, som, på samma gång det tillmötesgår Andra Kammarens önskan om indragning af Ottenby remontdepot, likväl icke motsatt sig Första Kammarens åsigt, att en sådan indragning icke skall ske utan förutgången noggrann ompröfning.

Den näst siste talaren sade äfven, att Första Kammaren borde stå vid sin förut uttalade åsigt och icke sluta sig till Andra Kammarens förhastade åsigt. Jag vågar fortfarande påstå, att Första Kammaren står vid sin förut uttalade åsigt, och att det hufvudsakligen är Andra Kammaren, som har fått gifva efter. Andra Kammaren ville nemligen, såsom redan är påpekadt, att det skulle absolut preciseras, hvilka qvalifikationer, de tre ledamöterna i kommissionen skulle hafva, men detta parerades af Första Kammaren, som icke ville medgifva införande

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

af andra bestämmelser än dem, vi voro ense om förut, nemligen om ordföranden och hans biträde. Hvad den tredje personen angår, står det fortfarande Kongl. Maj:t fritt att välja hvilka han vill, då Andra Kammaren deremot i sitt första beslut uttryckligen förklarat, att en af dem skulle tillsättas af landsting eller förvaltningsutskott.

Det är tillräckligt skrifvet! Ja, det är nog sant, att det är tillräckligt skrifvet både från Ystad till Haparanda och från Haparanda till Ystad om denna sak, men liksom det är den föregående talarens, så är det äfven min åsigt, att om icke detta rimliga sammanjemkningsförslag nu skulle vinna Första Kammarens tillslutning, så kommer det nog, trots allt som är skrifvet, att blifva ett mycket värre nummer vid nästa riksdag, ett nummer, som vi lära få ganska svårt att lösa, och ett nummer, som torde komma att yttra sig i vida större öfverdrifter än hvad nu är ifrågasatt; och med den kännedom man har om hvad vår medkammare vid dylika tillfällen kan orka med, tror jag, att Första Kammaren gör klokt i att taga detta sammanjemkningsförslag, som, säga hvad man vill, likvisst är i öfverensstämmelse med Första Kammarens redan förut i ämnet uttalade åsigt.

Derför anhåller jag, herr grefve och talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Friherre Gripenstedt: Den siste talaren vände sig till mig och sade, att jag skulle hafva sagt, att det icke var något alternativ framlagdt för Kongl. Maj:t utan endast fråga om att indraga remontdepoten vid Ottenby. Så var åtminstone icke min mening. Men jag framhöll, att i sammanjemkningsförslaget förutsättes endast som alternativ att antingen skall Ottenby depot indragas eller också må det blifva såsom det är. Jag skulle dock vilja hafva detta senare alternativ uttryckt så, att om Ottenby remontdepot icke indroges, det åtminstone vidtoges de förändringar eller förbättringar, som kunde vara af behofvet påkallade.

En annan talare, herr Ehrenborg, tycktes tydligen åsyfta att få Ottenby slopadt som remontdepot, ty han höll skarp polemik mot detsamma. Han försvarade dock depotsystemet och önskade att få små depoter i stället. Jag kan icke neka, att detta system med små depoter tilltalar äfven mig, men det finnes ett hinder i vägen, och det är arrendatorns kontrakt, som tillförsäkrar honom, att han skall hafva 200 remonter om vintern och intill 400 remonter om sommaren ända till 1903. Jag tror visst icke, att Ottenby är idealet för inrättande af en remontdepot, men jag håller på depotsystemet, och under sådana förhållanden anser jag icke, att det är lämpligt att göra ett så starkt uttalande, som här föreligger.

Herr vice talmannen: Statsutskottets ärade ordförande yttrade, att man skulle tillvitat utskottet, att det öfverskridit sin befogenhet. Om det skulle vara jag, som fält det yttrandet, får jag förklara, att ett sådant yttrande har jag icke fält, och jag anser icke, att utskottet *öfverskridit* sin befogenhet, men jag anser, att statsutskottet sökt åvägabringa mer än hvad det egentligen behöft göra, då det försökt åstadkomma den här sammanjemkningen. Ty jag tror,

Angående ändring i remonteringsväsendet m. m. (Forts.)

att statsutskottet mycket väl kunde hafva förklarat, att meningarne icke kunde sammanjemkas.

Beträffande motiveringen antydde jag förra gången, att man i allmänhet icke kan fästa alltför stor vigt vid motiveringar, och att begära, att derför att man godkänt utskottets hemställan och kläm, på samma gång hvarje ledamot af Riksdagen skall anses hafva känt motiveringen och vara bunden af den — det är en uppfattning, som jag åtminstone icke kan dela, och jag tror icke, att det är många, som vilja godkänna den. Utskottets kläm, sådan den här förekommer, har jag godkänt, men mot motiveringen har jag för min del haft ganska mycket att anmärka. Att framställa dessa anmärkningar, då jag var nöjd med klämmen, ansåg jag dock icke vara skäl.

Hvad beträffar, att om ingen skrifvelse nu komme till stånd, frågan nästa riksdag skulle inträda i ett mycket värre skede, tror jag icke mycket på sådana der saker; jag tror icke på skuggbilder, som man målar på förhand, utan jag tror, att i det skede frågan nu inträdt och efter de uttalanden, som skett inom Riksdagen, skall Kongl. Maj:t och hans rådgifvare förstå att till nästa riksdag ordna saken så, att ställningen och stämningen då blir ganska lugn, äfven om Riksdagen icke skrifver till Kongl. Maj:t i denna fråga.

Herr Falk: Blott några få ord. Här har blifvit framhållet, att för så vidt Första Kammaren afslår det föreliggande sammanjemkningsförslaget, kommer hvardera kammaren att vidhålla sitt beslut, och då förfaller hela frågan.

En talare har ansett, att dermed vore ingen skada skedd, ty det vore så mycket skrifvet i denna sak, att Kongl. Maj:t egde tillräcklig ledning för bedömande af de åtgärder, som äro af nöden. Ja, nog är det mycket skrifvet, men jag ber att få hemställa, om det ändå icke fattas *en* skrifvelse, nemligen från *Riksdagen*, ty skulle nu hela denna fråga förfalla, skulle Riksdagen med allt det materiel, som nu föreligger, icke hafva ett ord att säga i en fråga, som så upprört hela landet, tror jag, att det skulle uppfattas såsom temligen besynnerligt och såsom vittnande om bristande intresse från Riksdagens sida. Jag tror verkligen, att situationen *påkallar* en skrifvelse från Riksdagen. Jag är för min del visserligen icke belåten med sammanjemkningsförslaget, men jag ser icke någon annan utväg att få en skrifvelse till stånd än att antaga detsamma, och derför yrkar jag, herr talman, bifall till det föreliggande förslaget.

Med anledning deraf att en föregående talare synes hafva uppfattat sammanjemkningsförslaget såsom rigtadt mot hela *depotsystemet*, vill jag säga, att det, enligt min åsigt, blott är rigtadt mot *depoten vid Ottenby*; och för min del tror jag visserligen, att det finnes ganska många andra platser, som äro minst lika lämpliga till remontdepot, som Ottenby och der kostnaderna äfven kunna blifva lika billiga som der.

Friherre Åkerhielm, Gustaf: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skall endast hålla mig till den föreliggande frågan, det

sammanjemkningsförslag, som det varit statsutskottets skyldighet att framlägga och som utskottet framlagt. Visserligen kan man tänka sig, att en sammanjemkning kan för utskottet vara en ytterst vansklig och svår sak, men i motsats till hvad här blifvit sagdt af en högt aktad ledamot af kammaren, ber jag att få framhålla, att om utskottets *skyldighet* att sammanjemka tror jag icke att man bör tvista. Deremot qvarstår alltid kammarens rätt att pröfva sammanjemkningen och, der kammaren finner sammanjemkningen gå för långt, afslå den. Jag är af den meningen, att det förslag till skrifvelse, som nu föreligger, icke är ett godt förslag till skrifvelse. Jag är vidare af den meningen, att Riksdagen icke skrifver för sällan utan snarare för ofta, och att skrifvelseförslagen icke alltid äro tillräckligt noga afvägda.

Jag är vidare af den meningen, att det är en tillfällig slump, om inom Riksdagens kamrar finnes den erforderliga sakkunskapen i en fråga som denna. Att det i föreliggande fråga finnes några i kammaren, som benämna sig kavallerister eller f. d. kavallerister, och några, som benämna sig infanterister eller f. d. infanterister och sist hästuppfödare, som i frågan kunna anses ega sakkunskap, är en ren händelse.

Skall man vara så angelägen att skrifva till Kongl. Maj:t i en fråga, som blifvit så utförligt omhandlad både i pressen och inom Riksdagen, att man, endast för att Riksdagen också skall något hafva gjort, skall sammanjemka mer än man vill sammanjemka? Dertill svarar jag nej! Kongl. Maj:t reder saken bättre utan någon mer eller mindre oklar skrifvelse. Derför instämmer jag med dem, som yrkat afslag på sammanjemkningsförslaget.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen, jemlikt derunder förekomna yrkanden, propositioner först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemstält samt vidare derpå, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle vidhålla sitt förut i ämnet fattade beslut; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemstält i punkten 1 af sitt memorial n:o 72, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår kammaren utskottets hemställan och vidhåller sitt förut i ämnet fattade beslut.

Omröstningen företogs, och vid dess slut, sedan jemväl den förseglade sedeln öppnats, befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—50.
Nej—51.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tager mig friheten hemställa, att kammaren måtte besluta, att statsutskottets utlåtanden n:is 59, 60, 61, 62 och 63 samt bevillningsutskottets utlåtanden n:is 27 och 28 måtte på föredragningslistan uppföras näst efter stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 11.

Denna hemställan bifölls; hvarjemte kammaren, på framställning af herr talmannen, beslöt, att de ärenden, som denna dag bordlagts första gången, skulle uppföras främst på nämnda föredragningslista.

På framställning af herr *Benedicks* beviljades honom ledighet från riksdagsgöromålen under återstående delen af riksmötet.

Kammaren åtskildes kl. 3,56 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Stockholm, Isaac Marcus' Boktryckeri-Aktiebolag, 1896.